

Милан Матич

Направляване
работата на пчелите
(Методът на ФАРАР)

Българска пчела

Посвещавам на своя баща Никола
в знак на благодарност,
че ме въведе в света на пчелите

Авторът

Ако ги обичате,
пчелите носят радост
и в младост, и в старост

В моето семейство пчеларството е традиция. Покрай баща ми още като дете заобичах пчелите и от него получих първите знания за отглеждането им. Докато бях ученик, пчеларството беше за мен хоби. Когато започнах да работя като преподавател, то беше за мен допълнително занимание. С времето започнах да му отделям все повече внимание и пчеларството се превърна в моя професия.

Към работата си се отнасям с голяма отговорност и любов и се стремя да опозная все повече тайни от живота на пчелите. Доколко съм успял, ще прецените сами, уважаеми читатели, но аз винаги ще се чувствам ученик пред своите пчели.

Моята технология на пчеларстване е плод на натрупаните теоретични познания и на дългогодишния опит. Благодарение на нейното приложение увеличих чувствително средния добив от пчелно семейство. Успявам да постигна икономично производство и високи добиви при нисък разход на труд чрез разместване на корпусите и на целите кошери, а не чрез разместване на рамките.

В пчелина си държа предимно силни семейства, които не изискват много труд при обслужването им. Извършвам прегледи два-три пъти през годината и когато вадя мед.

През целия сезон поддържам пчелните семейства в пълен работен режим с помощта на проверени млади майки и просторни кошери.

На пчелите не давам храна без нужда, тъй като смятам, че големите резерви от мед са най-икономичният начин на подхранване. Лекарства също не давам профилактично, защото силните пчелни семейства, заредени с обилна храна и качествени нови пити, са достатъчни гаранции срещу заболявания. В случай на поява на болест, третирам според предписанията на реномирани производители на медикаменти.

Пчелите отстранявам от магазинните корпуси чрез издухване с въздушна струя или чрез промяна на посоката на прелката.

Свалям медените похлупачета с електрически нож, питите центрофугирам с електрическа радиална центрофуга, а за доузряването и съхранението на меда използвам подходящи съдове. Всичко това намалява производствената цена и гарантира високо качество.

Въпреки различията, мисля, че и други пчелари могат да използват моята технология на пчеларстване, тъй като навсякъде по света пчелите имат едно и също поведение.

Ще бъда доволен, ако моят опит допринесе поне малко за напредъка и за бъдещото развитие на пчеларството.

Милан Матич

Освободеният достъп през последните години до световната пчеларска информация окуражи доста пчелари и извади най-после на показ малцината български пчелари-ентузиастични, „дръзнали“ да пчеларстват с модифицирания в 8-рамков кошер на Лангстрот-Рут, с кошера на Фарар и с алпийския кошер на французина Роже Делон. Вече все по-често у нас се появяват информации за допълнения и приспособления към инвентара, които за пчеларите във водещите страни са отдавна познати, но за нас са все още открития.

Важното е, че процесът на обновяване и модернизирание на българското пчеларство е в ход и че темпото зависи както от българските пчелари, така и от българските производители на инвентар.

И тъй като в света отдавна не съществува спор относно предимствата и ефективността на корпусната технология, ми се ще заедно да препрочетем написаното и споделеното за кошера на Фарар. И на първо място как и защо се появява той? Затова ще трябва да се върнем век и половина назад и да проследим, макар и бегло търсенията и лутанията на поветилите се на пчеларството светли умове.

През 1851 г. Лангстрот конструира и патентова нов кошер, чиято употреба преобладава и днес. Постепенно обаче, с навлизането на модерните технологии на пчеларстване, се вижда, че един корпус е недостатъчен

като плодник и се преминава към използването на два плодникови корпуса за едно пчелно семейство.

Това решение обаче не задоволява стремежа на пчеларите ентузиастични и на бял свят се появява 12-рамковата конструкция на Дадан-Блат с вътрешни размери на рамката 270 x 420 мм. Сега вече едно тяло задоволява напълно биологичните потребности за отглеждане на пилото на едно пчелно семейство с една майка.

Американската прагматичност и рационалност продължава да върви напред, търсейки още по-добро решение, тъй като и двете системи кошери имат известни недостатъци:

При кошера на Лангстрот:

- един корпус е недостатъчен за плодник, а два вече са много;
- рамките в магазинния и в плодниковия корпус са с еднаква височина и също не са най-подходящите, понеже пълният с мед корпус е доста тежък;
- докато медът в горните части на питата вече е зрял, в долната част често е незапечатан, а е време да се центрофугира;
- при размяната на местата на плодниковите корпуси за увеличаване площта на пилото, пчелите често не са в състояние да го покрият изцяло и част от него загива.

При конструкцията на Дадан-Блат:

- големите рамки са още по-неподходящи за събиране на мед в сравнение с корпусните. Затова се пристъпва към изработването на полурамки за магазините, които са наполовина по-малки от плодниковите на дадан-блатовия кошер и малко по-малки от корпусните на Лангстрот.

Сега вече са отстранени недостатъците на високите рамки в магазина.

Впрочем, както във всички сфери на дейност, така и в пчеларството, целта е да се намерят простите и икономични решения.

За да отстрани недостатъците и на двата типа кошери, американският специалист Фарар, директор на Института по пчеларство в щата Медисън и професор в Университета в Уисконсин, решава да създаде конструкция, при която и като плодник, и като магазин да се използват магазините на дадан-блатовите кошери. Но тъй като вътрешната височина на дадан-блатовите рамки била само 115 мм, станало ясно, че два дадан-блатови магазина са недостатъчни за отглеждане на пилото на силно пчелно семейство. Ако пак се използват три магазина, плодникът ще се разшири прекалено много.

Поради това неудобство, по-късно Фарар въвежда рамка с вътрешни размери 156 x 420 мм. Така за плодника стават достатъчни два корпуса с по 12 рамки

и за събирането на меда - също два корпуса, което напълно задоволява биологичните нужди на едно пчелно семейство с добра майка.

Още с въвеждането на Фараровата конструкция кошер с ниска рамка започват и споровете (които не са приключени и до днес) за предимствата и недостатъците му в сравнение с кошерите на Лангстрот-Рут и Дадан-Блат.

Какъв е опитът с Фараровия кошер по света?

В Европа, и по-конкретно в Германия и Австрия, Фараровата система е добре проучена и отдавна възприета. Световноизвестният учен в областта на пчеларството Йозеф Бречко пише на страниците на *Der Magaziniker*: „Ниската рамка е логичен резултат от „развитието“ на корпуса с висока рамка. Тук спокойно може да говорим за еволюция в пчеларството. Опитът за пчеларстване с високи рамки е вече зад нас, сега идва кошертът с ниски рамки. Мисля, че работата с кошерите с ниски рамки е по-малко проблемен от работата с класическите корпуси.”

Добре познатият немски пчелар Георг Шустер споделя в своята книга: „С чиста съвест мога да потвърдя, тъй като повече от десет години пчеларствам с двадесет семейства, настанени в кошери с ниски корпуси и с още толкова семейства в стандартни корпуси, събрани в един пчелин, че при кошерите с ниски корпуси приходът е по-висок, а

работата по-малко. Поради това, след почти десетгодишно тестиране, прехвърлих всичките си шестдесет семейства в ниски корпуси."

Словенският пчелар Макс Кърмел, който е прекарал две години в САЩ на пчелина на проф. Фарар, пише: „В своята над петдесетгодишна пчеларска практика съм изпробвал всички възможни системи кошери, но от 1958 г., след като бях при Фарар в Медисън, започнах да пчеларствам по неговата система и не намирам никаква причина да я променям.

Благодарение на анализите на Фарар дойдох до извода, че единствено този метод има научна основа и само чрез този метод пчелното семейство може да се развие най-силно и да се постигне най-висок принос. Това се потвърждава и от четиринадесетгодишната ми работа с Фараровата система кошер."

Маргарита Дикова

Кошерът - съществен фактор за успешно пчеларстване

Откакто човекът е пренесъл пчелите от естествените хралупи на дърветата вкъщи, оттогава е започнал да променя кошера, превръщайки го във все по-удобно пчелно жилище, чиято конструкция същевременно да отговаря на нуждите на непрекъснато усъвършенстващата се технология за получаване на максимални добиви от пчелните продукти.

Кошерът е оръжието на пчеларя и днес изборът на типа кошер е съществен фактор за успешното и рентабилно отглеждане на пчелите. Вярно е, че добрият пчелар може да получи добри резултати с всякакъв кошер, но със съвременния тип кошер добрият пчелар ще получи с по-малко труд още по-добри резултати.

Затова всички пчелари, които имат амбицията да превърнат пчеларството от хоби в доходоносен поминък, трябва да изберат съвременния тип кошер с неограничен брой вертикални корпусни наставки.

Предимството на кошера с неограничен брой наставки, в сравнение с другите видове кошери, е преди всичко във възможността неговият обем да се променя, т. е. да се пригажда според нуждите на пчелното семейство в едногодишния цикъл на развитие и според интензивността на постъпването на нектар в кошера.

Пчелното гнездо в съвременните корпусни кошери се намира в повече наставки, които в зависимост от

технологията на пчеларстване, климатичните условия и пашата, се поставят на най-подходящите места, с което се активизира и направлява работата на пчелното семейство.

Наставките за събиране на мед /магазините/ по правило са извън пространството на пилото, което е особено важно за получаване на мед с високо качество. Впрочем, за да се използват всички предимства на този кошер, особено през главната паша, е необходимо да имате повече резервни магазини с изградени пъти, защото без тях и без неограничения брой наставки, кошерът ще бъде тесен по време на интензивната паша. Съвременният тип кошер предоставя възможност за механизирани на най-тежките пчеларски работи, което облекчава и ускорява работата, като същевременно снижава производствените разходи и цената на пчелните продукти.

Кой тип от съвременните корпусни кошери да се избере, зависи от пашата, от броя на кошерите, от избраната технология и механизация, от знанията на пчеларя, както и от други изисквания. Така че избора и решението трябва да вземе самият пчелар. От дълго време аз самият пчеларствам с кошери Лангстрот, а от няколко години имам и съвременни корпусни кошери с неограничен брой широко-ниски рамки /Фарар или Илинойс/, както ги наричат по името на щата, в който серийно се произвеждат и където масово се използват както от професионалните, така и от любителите пчелари.

Конструкция и размери на елементите на кошера „Фарар“

Кошерът на Фарар се появява в момента, в който американският специалист Ц. Л. Фарар започва да използва магазините на даган-блатовия кошер и като плодник. Скоро след това неговият кошер се възприема от все повече и повече пчелари. Фирмата „Деган и снове“ въвежда серийното му производство, но вече с десетрамкови наставки.

У нас повечето пчелари използват оригиналните размери на Фарар: височина на корпуса 6 и 5/8 инча /168,28 мм/, дължина 19 и 7/8 инча /508,825 мм/, външна ширина 16 и 1/4 инча /412,72 мм/, закръгляйки ги на 170, 504 и 412 милиметра.

Според тези размери на наставките, отчитайки стандартните разстояния за преминаване на пчелите, се получава рамка с външни размери 450 x 160 мм. Вижда се, че Фараровият кошер има оригиналните размери на Лангстрот-Рутовия кошер, с изключение на височината на наставката и рамката. Затова в някои краища на света наричат Фараровия кошер Лангстротова две/третинка /сн.1/. В Северна Америка пчеларстват и с наставки с външни размери 7 и 5/8 инча /193,68 мм/, а в Австралия имат в своя стандарт рамка с външни размери 7 и 1/8 инча /180,974 мм/. В Швейцария наричат кошера с такива размери Лангстротова три/четвъртинка.

Тъй като Фараровият кошер не е включен в нашия гържавен стандарт, у нас съществуват различни размери на ниските наставки и всички такива кошери се наричат фарарови. Аз използвам четири наставки за плодник и четири-пет наставки за магазини, в зависимост от вида и силата на пашата и технологията на пчеларстване.

Всяка наставка, без значение дали се използва като плодник или като магазин, има на предната си страна, под ръкохватката, кръгъл отвор с диаметър 25 мм. Ханемановата решетка, с размери на наставката, е стандартен дял от кошера.

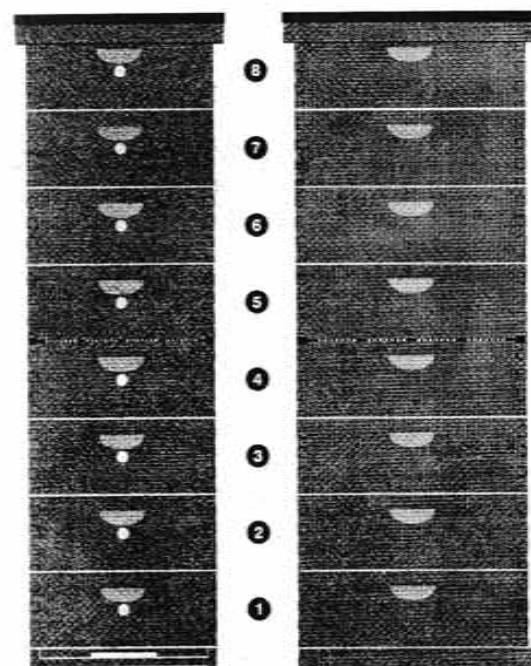
По средата на горната повърхност на страничните стени на дъното и на всички наставки съм поставил дървени тапи с диаметър 8 мм и дължина 6-7 мм, а отдолу съм пробил дупки 0,9 мм. Тапите и лентите, с които привързвам кошера, дават възможност за преместване на неговите части при транспортиране.

Оригиналната рамка на Фараровия кошер е Хофманова конструкция. Горната носеща летва е дебела 20 мм с летвичка за армирана с десет вертикални тела основа. Страничните летви с Хофманови разделители са с дебелина 9 мм, а долните две летвички са с размери 8 x 10 мм, между които има разстояние от 4 мм. Тази рамка има вътрешни размери 432 x 130 мм. Рамките, които използвам, са с носеща летва с дебелина 16 мм, каквато се ползва в Австралия.

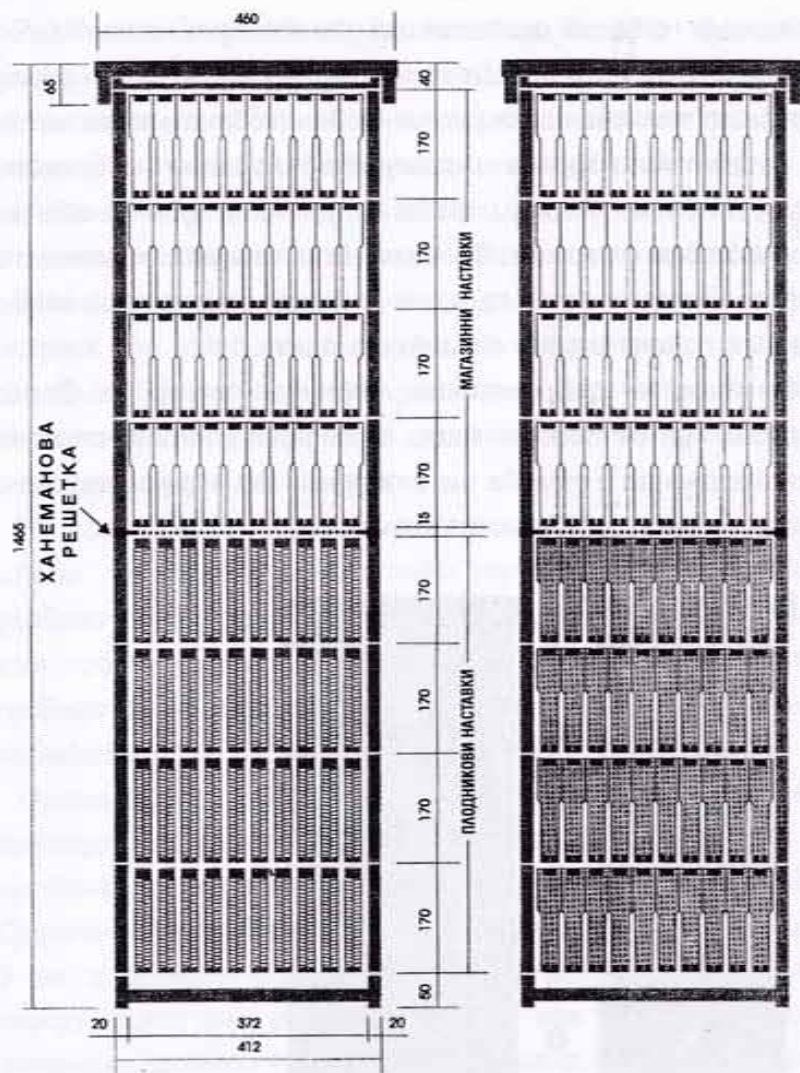
Може и да греша, отстъпвайки от Фараровия оригинал, и да рискувам заради тънките носещи летви пчелите да

свържат с восък рамките от две съседни наставки, но ми се струва, че носеща летва с дебелина 20 мм е доста груба за толкова ниска рамка. Освен това тънката летва е достатъчно здрава и осигурява по-голяма повърхност на основата. Заради това и долните две летвички изработвам с размери 8 x 8 мм. Впрочем отстъплението от оригинала често пъти не е желателно и обикновено нанася повече щета, отколкото полза.

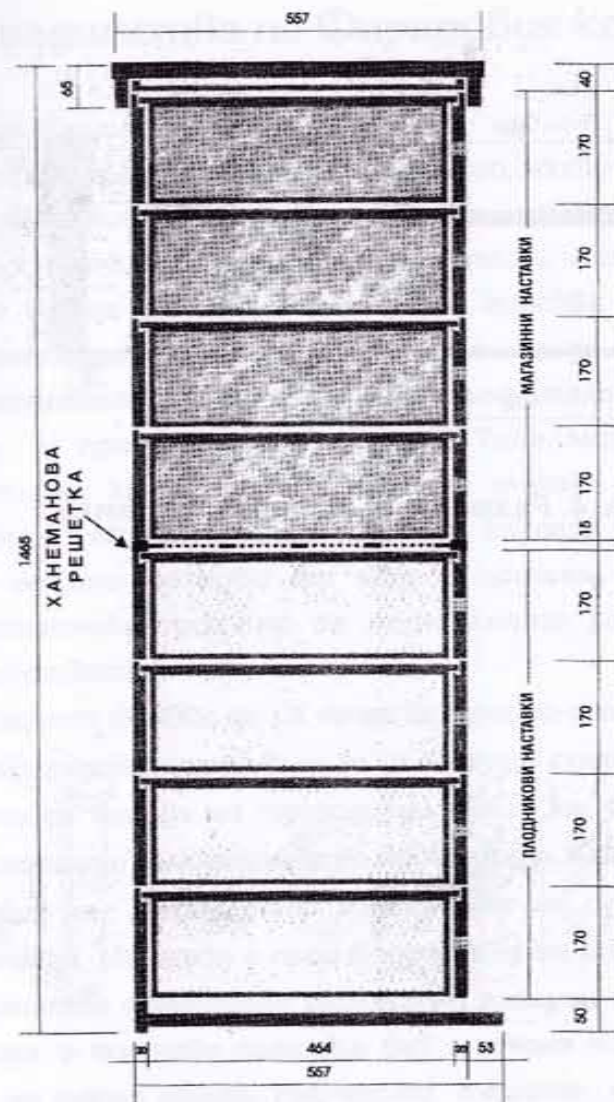
Смятам, че съвременният корпусен кошер на Фарар трябва да се въведе като стандарт колкото се може по-скоро у нас и тогава ще отпаднат всички дилеми около размерите на отделните елементи.

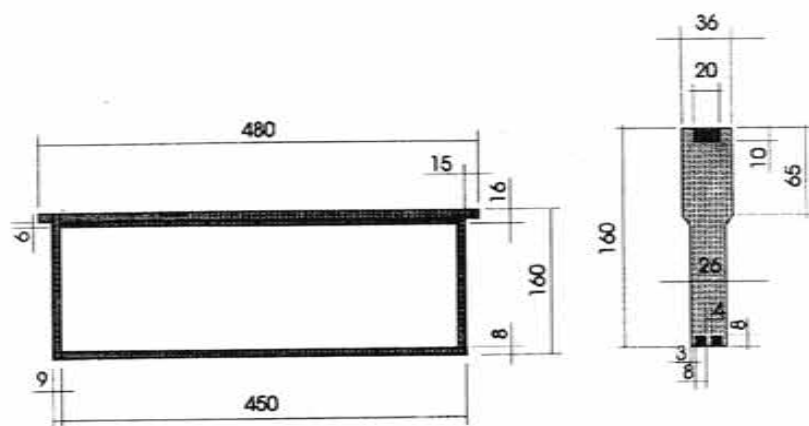
Сн.1.
Фараров кошер
по дължина
и по ширина

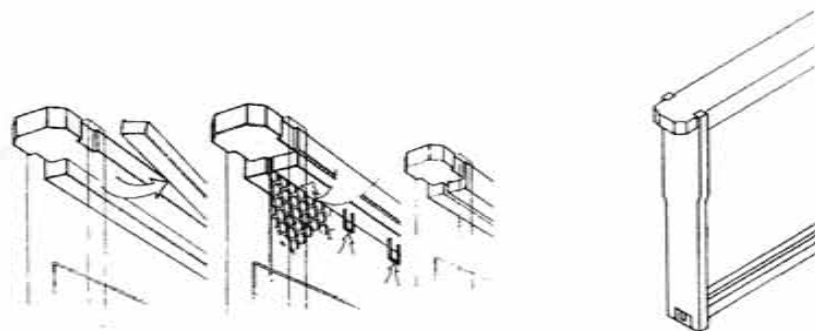
Сн. 2. Размери на Фараровия кошер
Сечение по ширина на плодника
и магазините с рамките с изградени пати
с обща повърхнина 470 кв. дециметра

Сн. 3. Размери на Фараровия кошер
Сечение на плодника и магазините по дължина

Сн. 4. Размери на Фараровата рамка

Сн. 5. Елементи на рамка на Дадан, в която се поставя армирана основа

Предимства на Фараровия кошер

Гостуващият на една лектория у нас г-н Фарар ни представи предимствата на своя кошер, които спомагат за прилагането на съвременните технологии на пчеларстване. Ще цитирам няколко негови мисли.

„По време на активния сезон трябва така да организираме работата с пчелите, че да осигурим благоприятни условия за максимално отглеждане на пило и производство на мед. Това може да се постигне, когато качествената пчелна майка се поддържа от многочислена армия, когато в кошера има обилни резерви от мед и прашец, както и достатъчен простор за нормалната работа на семейството.

Пчеларят трябва да се намесва през по-дълги или по-кратки редовни интервали, за да осигури пространство в кошера или да го препогрее. Така се гарантира залагането и излюпването на повече пило, и се създават условия за нормалното извършване на останалите дейности, свързани с производството на мед.

Пчелното семейство разширява площта на пилото нагоре и поставя прашеца във и около пилото във вид на тясна лента. Най-често пчелите складираят резервите от прашец непосредствено под пилото, докато резервите от мед разполагат около и над пилото, където майката залага яйца.

При добър принос пчелното семейство използва за разполагането на прашеца и меда всяко подходящо пространство в кошера. Затова, ако пчеларят не осигури достатъчен простор, пчелите ще задръстят площта за пилото с прашец и мед, семейството няма да може да поддържа пило на максимална площ и ще изпадне в роево настроение. Подготовката за роене намалява инстинкта за събиране на нектар и производство на мед и когато роенето стане факт, подялбата на работническите сили неминуемо ще доведе до загуба на приноса.“.

За да успее да постигне максимално развитие на семейството и да насоча работата на пчелите в желаната от мен посока, трябва в най-подходящото време да разместя наставките на Фараровия кошер и в плодниковия, и в магазинния дял на кошера. Така се разкриват пълните възможности на Фараровия кошер, защото:

- ✱ Наставката му е с по-малък обем от плодниците, а и от някои магазинни наставки на други типове кошери. Поради това Фараровият кошер е по-лек и по-удобен за работа с цял корпус, което е особено съществено в съвременното пчеларство, и най-вече при работа с много кошери;

- ✱ В по-голям брой ниски плодникови наставки пчелната майка може да заложи максимално количество яйца, но при необходимост може да се ограничи и на малка площ - върху питите само на една наставка;

- ✱ Със смяната на местата на наставките в плодниковия дял на кошера се активизира и направлява в голяма степен полезната работа на пчелното семейство;

- ✱ При разширяването с цяла наставка на плодниковото пространство, микроклиматичният режим в пчелното семейство не се нарушава, което е изключително важно през пролетта;

- ✱ При ниските рамки пчелите бързо изграждат восъчните основи; питите по-рядко се деформират, качеството им е по-добро, а и по-рационално се използва плодниковото пространство;

- ✱ В ниските рамки пчелите не могат да складират над пилото висок венец от мед, което би спряло по-нататъшното развитие на пилото и би предизвикало роево настроение;

- ✱ Ниската рамка е много прегледна и върху нея веднага се открива пчелната майка;

- ✱ При силна паша, възползвайки се от смяната на местата на наставките, пилото лесно се деблокира от меда и цветния прашец;

- ✱ При Фараровата рамка се унищожават съвсем малко пчели по време на работа;

- ✱ През зимния период силното пчелно семейство заема най-малко два реда ниски рамки, което му позволява, ползвайки хоризонталното разстояние между рамките, безпрепятствено да се премества вляво или вдясно до страничните хранителни запаси;

* Беглият презлед на семейството, за да се установи количеството храна и пило или евентуален роитбен нагон, се извършва изключително лесно при Фараровия кошер само чрез повдигане на задната част на една от плодниковите наставки;

* Кошерите с ниски рамки са удобни за пчеларстване с две майки, чието прилагане за нашите интензивни паши е напълно оправдано;

* С поставянето на достатъчен брой магазинни наставки може максимално да се използва и най-интензивната паша;

* В магазинните наставки не се получава смъкване на питите, макар че рамките са пълни и температурата на въздуха е висока.

* В ниските рамки може да се добие монофлорен мед, дори и от по-слаба паша;

* Ниските наставки са особено подходящи за добиване на мед на пити, чието производство има добра перспектива;

* За Фараровите рамки може успешно да се използва радиална центрофуга, чиито размери са приемливи дори за вагене на мед на терена;

* От ниската магазинна рамка бързо и лесно се свалят медните капачета с ръчен електрически нож;

* Рамките в ниската наставка се освобождават от пчелите просто и лесно чрез насочване на въздушна струя;

* В магазинните рамки на ниската наставка медът узрява равномерно, пчелите бързо го запечатват, с което

получаваме високачествен мед, по-рано центрофугираме, а с това постигаме и по-добро оползотворяване на пространството в магазина;

* Рамките в ниските наставки слабо или почти никак не се клатят при транспортиране на кошерите, което намалява безпокойството на пчелите;

* Тъй като преди преместване на друга паша пчелните семейства са изключително силни, с поставянето на наставка с празни изградени пити, се осигурява идеално убежище за младите пчели и така се намалява стресът им от транспортирането;

* Фараровата наставка е много подходяща за производство на майки, не защото има много пило, а защото има много рамки с пило на различна възраст;

* При изработването на ниските наставки отпада необходимостта от свързване на дъските по ширина, което намалява производствените разходи;

* Особено удобство при пчеларстването с ниска наставка е, че нейните размери са еднакви със стандартния десетрамков кошер и може успешно да се използва като негов магазин;

* Заради възможността според желанието ни и необходимостта да сменяме местата на плодника и магазина, Фараровият кошер може да се използва за всички видове паша и при различни климатични условия;

* Ако пчеларят добре познава нуждите, инстинкта, развитието и възможностите на пчелите, Фараровият

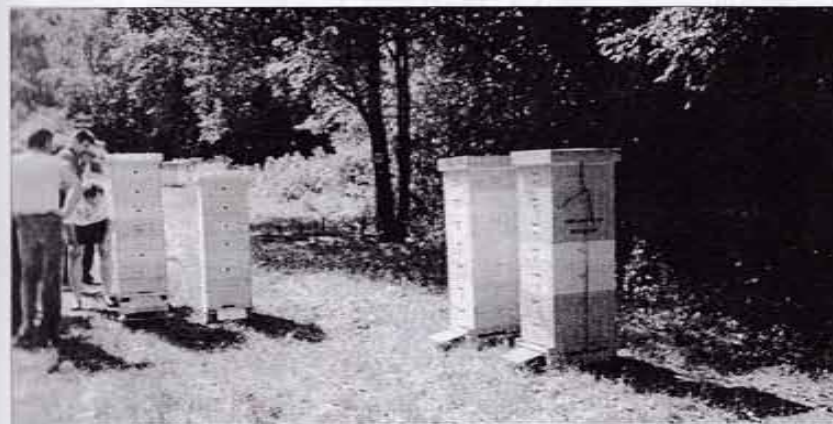
кошер му позволява да направлява максимално полезната им работа за целите, които преследва.

Заради всичко казано дотук и заради още много положителни характеристики, Фараровият кошер, според мен, е на първо място в групата на съвременните корпусни кошери. И ако се използва от пчелар, който знае и може да прилага съвременните методи на пчеларстване, с него ще получи най-големи добиви с най-малко вложен труд, без оглед на пашата и климатичните условия, при които пчеларства.

Технология за успешно пчеларстване

За себе си вече съм взел решение и за типа кошер /това е съвременният корпусен кошер/, и за броя кошери в пчелина ми, и за технологията на пчеларстване.

Описвайки моята технология, нямам намерение да я напращам на другите пчелари, като изтъквам колко е успешна. Искане ми се само да споделя своя начин на работа, с желанието поне малко да помогна на онези, които работят с Фараровия кошер, та по-успешно и с по-голямо задоволство да пчеларстват. Но, разбира се, това не означава, че моят метод е единственият отговор на въпроса как да пчеларстваме успешно.

Отговорът на този въпрос е доста сложен и не еднозначен за всички пчелари. Заради това не мога да ви препоръчам една технология, дори тя да е успешна и да е проверена многократно.

В моята технология не мога да ви предложа дори работен календар по точни дати, тъй като развитието на пчелните семейства никога не е еднакво. Пчеларят активизира, контролира и насочва това развитие, но то зависи от много и различни фактори.

Преди всичко това са общите климатични характеристики на района за пчеларстване и променливите местни атмосферни условия. Развитието на пчелните семейства зависи от тяхната сила и здравословно състояние, от качествата и възрастта на пчелната майка, от расата на пчелите, от жизнеността на младите есенни пчели и от качеството на питието.

За успешно пчеларство е необходим съвременен тип кошер с променлив и неограничен обем, в който пчелите непрекъснато да са запасени с качествена храна - нектарен мед и прашец. За доброто развитие на пчелните семейства ще подчертая специално важността на благоприятното месторазположение на пчелина и на оптималния брой на пчелните семейства, събрани на едно място.

Освен всичко изредено дотук, както и още много други фактори, които не споменавам, огромно влияние за успешното развитие на пчелното семейство оказва и самият пчелар. Той трябва навреме да открие и да насочи активността на пчелите за постигане на преследваната от него цел.

Ако пчеларят е добре подготвен, той знае, че не може да опитоми пчелите, че не може да промени техните

инстинкти, условни рефлексии и нагон, натрупвани през хилядолетията. Но затова пък знае, че трябва добре да ги проучи и с помощта на изпитани пчеларски технологии да насочи работата на пчелите в желаното от него направление.

Добрият пчелар може и трябва максимално да помогне на пчелите да разкрият вродените си възможности по-добре, отколкото ако са оставени сами на себе си. Колкото повече успее в това, толкова по-успешно ще бъде и пчеларстването му. Затова всичко, което пиша за своята работа с пчелите, са само мои общи пчеларски правила. Те обаче ми позволяват навреме да помогна на пчелите в тяхното развитие и в направляването на тяхната полезна за мен работа.

На вас, пчелари, предоставям да оцените критично моите пчеларски правила и ако желаете, да приложите моята технология, като отчетете своите нужди, желания и възможности, а също така и местните климатични условия, както и вида и дълготрайността на пашата.

Ако успеете в това, знайте, че вече сте овладели част от успешното пчеларстване. За да бъде то още по-успешно, трябва да използвате опита и на други пчелари и да следите техните теоретични и практически постижения. Когато в своята пчеларска работа изпитате лично удовлетворение, може да сте сигурни, че пчеларстването ви е успешно!

Пашата в местата, където пчеларствам

Под заетост пчеларите имат предвид преди всичко подвижното пчеларство, защото е по-рентабилно. Аз самият се намирам почти винаги там, където са и моите пчели.

Наесен избирам място за пчелина в близост до мястото, където живея - покрай река Сава или в подножието на Цер. И в двата случая - където има ранна ливадна паша. Слънчевата горска поляна, ако е отцедлива и достъпна, е най-доброто място за презимуване. В моя край зимата е относително мека, с периодично затопляне, което пчелите използват за така необходимото им облитане.

През януари вече има пило, през февруари - ранен принос на прашец, а през март семействата се развиват добре благодарение на различните видове върба. През април, ако времето е благоприятно, цъфтежът на овошките предизвиква интензивно развитие, а понякога може да даде и първия добив на мед. След прецъфтяването на овошките откарвам пчелите на полето, засято с рапица, а малко преди това - в планинската част на Цер на акация - главната пролетна паша. През юни съм с пчелите си на акация край река Сава или край река Дрина, когато цъфти кестенът, а понякога настанявам пчелите си в подножието на Фрушка гора на липова паша.

Почти винаги през юли пчелите ми са на слънчоглед в Бачка или Банат, където в близост има бял босилек и мента. В края на август отново се прибирам вкъщи и настанявам пчелите на мястото за зимуване.

Между края на старата и началото на новата пчеларска година няма граница

Повечето пчелари смятат, че началото на подготовката на пчелите за зимуване е и началото на подготовката за следващата пчеларска година. Според тях това е времето на приключването на лятната паша, т.е. началото на месец август.

Аз не споделям това мнение.

Никога не определям времето за подготовка за следващата пчеларска година според календара, а според развитието на пчелните семейства. То пак зависи от състоянието на времето и от пашата, така че съобразявам подготвителните работи с непрекъснато променящите се условия.

Когато в средата на годината пчелното семейство завърши своя цикъл на развитие и достигне биологическия си максимум, следва естествения спад в развитието му. Майката постепенно намалява пилото, а работничките разполагат излишъците от мед отстрани и над пилото, ръководени от инстинкта си за запасяване за зимата.

Преди да настъпи този момент, още по времето, когато пчелното семейство е в биологичния си максимум, пчеларят трябва да удържи семейството в пълна работна активност и сила, защото от това зависи не само използването на лятната и на есенната паша, но и

зимуването на пчелите и успешното им развитие напролет. Доброто състояние на семейството се определя от възрастта на майката, от достатъчните хранителни запаси /мед и прашец/, от здравословното състояние и числеността на младите зимни пчели, което също е следствие от състоянието на пилото през предходното лято.

Всичко това е взаимно свързано и затова смятам, че първите подготовки за следващия пчеларски сезон започват твърде рано, веднага след биологичния максимум на пчелното семейство през юни. Тогава не допускам спад в развитието на пчелните семейства, а, напротив, чрез роене, смяна на майките и преместване на интензивна или поддържаща паша запазвам висока активност на развитие и работен режим. Затова закарвам пчелите на ливада, акация или кестен.

Тези паши са изключително добри за развитие и събиране на качествен прашец за най-ранното пролетно развитие. Пчелите складира прашеца в топлиите пъти на първата наставка, които трябва да се покрият с пластмасова ханеманова решетка, а по-късно да се прехвърлят над плодника и ханемановата решетка, та пчелите да го залеят с мед. Друг начин, чрез който осигурявам достатъчни запаси от прашец, е есенното присъединяване на нуклеуси към основните семейства или събирането на двумайчини семейства в едномайчини.

През юни пчелното семейство влиза във форма с придадени млади майки, а миналогодишните остават като

помощни. Двете майки залагат в оптималния период максимално количество яйца, от които се създава изключително силно семейство, готово да оползотвори максимално бурната слънчогледова паша през юли.

Под влияние на силната юлска паша тези майки поддържат висок темп на развитие на семейството, в което пилото ще бъде добре хранено през цялото време и от него ще се отгледат жизнени пчели. Те пък ще отгледат голям брой здрави и жизнеспособни зимни пчели, способни без особени трудности да понесат зимните неслоди.

Затова всички работи през юни и използването на интензивната слънчогледова паша през юли са с цел както за добиване на голямо количество мед, така и за подготвяне на семействата за зимния и пролетния период. Без оползотворяването на юнската и юлската паша майките биха намалили залагането на пило. По-късното подхранване на пчелите - в средата на август, което препоръчват някои специалисти, би дало половинчати резултати, тъй като тогава вече майките ще са намалили яйцеснасянето.

Щом няма юлска паша, подхранването трябва да започне преди да се е свил обемът на пилото. Ако веднъж намалее пилото, майката повече няма да го разширява, тъй като пчелите от нашата раса няма да ѝ го позволят заради инстинкта си да започнат складирането на хранителни запаси около пилото и в пилото, приготвяйки се за зимуване.

Тъй като с юлската паша съм запазил високата активност на яйцеснасяне, в следващия период продължавам да поддържам това състояние чрез преместване на августовска паша /бял босилек и мента/. Ако в природата няма паша, активността на майката може да се запази чрез подхранване със сироп и прашец, което ще осигури достатъчно дълго залагане на пило и добри зимни запаси.

Така, числено увеличено и с млади жизнени пчели, семейството навлиза в зимата. Всичко това потвърждава, че подготовката на семейството за следващата година трябва да започне рано, още през юни, чрез смяна на майката.

Пчелното семейство ще бъде по-добре подготвено, ако през юни получи млада майка, която ще задържи и през юли семейството числено силно. В края на юли, след изваждането на стоковия мед, в кошера трябва да има запас най-малко от 15 кг мед и поне 2-3 рамки прашец, а на семейството да е осигурено достатъчно пространство /четири плодникови наставки за Фараровия кошер/, за да се избегне блокирането на пилото.

Освен всичко изброено, още в началото на август, веднага след свалянето на магазинните наставки, пчелите трябва да се освободят от вароатозата.

Ако няма достатъчно хранителни запаси в кошера, подхранването трябва да приключи най-късно през първата половина на септември. След това то донеся повече вреда, отколкото полза, защото първо: късното

отглеждане на пило изтощава пчелите, които ще зимуват, и второ: старите майки, ако не сме ги подменили, престават да залагат яйца още в края на септември, така че полза от подхранването няма.

За подхранване или за допълване на хранителните запаси за зимата отдавам предимство на естествената за пчелите храна - меда. Ако избягвате да давате мед заради опасност от пренасяне на болести или заради високата му цена, добри резултати може да получите, с промишлен мед или захарен сироп, обогатени с прашец и витамини. Когато е възможно, трябва да се избягва подхранването със суха захар, понеже изтощава прекомерно пчелите.

Есенното стимулиращо подхранване на пчелите с течна храна, в случая с разреден мед, може да предизвика кражба, ако в момента в природата няма паша, а и поглъща много време.

Заради това с удоволствие използвам хранителен магазин - една наставка с колкото може повече пити с незапечатан мед от последната паша. Върху дъното поставям магазина, а отгоре - наставката с пилото. Пренасянето на меда отдолу нагоре имитира принос отвън, което на моя пчелин дава същите резултати, както от природната тиха паша или от изкуственото допълнително подхранване.

През септември извършвам придаването на нуклеуси и слабо развити семейства към средно силни семейства. Това е полезно, защото с отстраняването на слабите

семејства извършвам масова селекция в пчелина. Същевременно средно силните семејства, с помощта на придадените им пчели и пило от слабите, стават силни семејства със запаси от прашец от два продуктивни центъра.

В края на септември извършвам кратък преглед за оценка на състоянието на семејствата. С това подготовката за зимуване е почти напълно приключена.

След излюпването на последното пило, в някои топли и слънчев ден, третирам еднократно против акара. Не вадя от наставките крайните рамки с цел стесняване на гнездото и подобряване на въздухообмена, макар че го смятам за полезно. Не затварям и не стеснявам долната прелка, която е с дължина 160 мм и с височина 7 мм, за да не могат да проникнат мишки. Не давам „зимни питки“ и никакви антибиотици, с други думи, не малтретирам пчелите.

Оттук нататък на пчелите им е необходима само защита от вятър, достатъчно чист въздух и спокойствие.

„Зима е, зима е, и какво от това?“

На мястото, където са поставени кошерите за зимуване, защитата от вятър е изключително полезна, направо необходима. Студените и влажни тласъци на вятъра проникват през прелката и пукнатините на незащитения кошер и рязко охлажда зимното кълбо, а пчелите не могат за кратко време да реагират адекватно и да възобновят изгубената температура.

Ветровете, най-вече източните, може да нанесат в кошера сняг през прелката. От разтопяването му се създава висок процент влажност, която се отразява неблагоприятно върху нормалното зимуване на пчелите. Поради това, ако пчелинът няма естествена преграда от ветровете, е наложително да защитим кошерите поединично, например чрез обвиването им с непромокаема материя.

На пчелите им допадат зимните топли слънчеви лъчи и затова трябва да обърнем кошерите с прелките на юг или югозапад заради очистителните облитания. Аз самият не отдавам особено значение на затоплянето на кошера /пчелите не топят кошера/, но и не го подценявам.

Поддръжник съм на умереното затопляне чрез поставяне на изолационен материал /хартия/ върху вътрешната покривка. Освен че забавя охлаждането на топлатата и влажна въздушна обвивка около пчелното

гнездо, хартията я абсорбира или я пропуска навън от кошера, преди да се е кондензирала в студеното пространство около пчелното кълбо. Влагата, получена вследствие на кондензацията на изпаренията, е много опасна за зимуващото семейство. Затова в горната част на кошера правя малък отвор, през който парите свободно да излязат навън.

В съвременното пчеларство за вентилация на кошера през зимата най-често се използва нормално отворен голен вход и по-малко отворен горен вход. Ако пчелинът е разположен в ниски места край река, където влажността на атмосферния въздух е висока, вместо чрез горния вход, изпаренията се регулират чрез изгонването им през хигроскопичен материал /вестникарска хартия/, което дава задоволителни резултати.

Според мен, за нашите климатични условия не са от съществено значение нито силното проветряване, нито прекомерното затопляне.

Това е моят опит, защото ако през предходното лято и есен навреме съм извършил всичко, което вече изредих, а през зимата съм осигурил спокойствие на пчелина, знам, че моите пчели ще презимуват добре.

И когато напролет направя първия преглед, пчелите ще бъдат здрави, жизнени и силни и с малка помощ от мен, ще се развият максимално и ще реализират високи добиви, което и очаквам от тях.

Първото пило през януари

Зимуването на пчелите разделям на два периода: зимуване на пчелите в зимно кълбо без пило при средна температура около 14°C и зимуване в кълбо, в което отглеждат пило и където средната температура е 34-35°C. Вторият период настъпва, когато дните станат по-дълги от нощите /още през януари/, и той е най-критичният в развитието на пчелното семейство, защото започва нов живот при най-тежки условия. Колко дълго пчелното семейство ще бъде в състояние да запази постоянна температура за развитието на първото януарско пило, зависи преди всичко от силата му и от хранителните запаси в кошера. Тогава се проявяват в най-голяма степен качествата на нектарния мед и на прашеца.

Пчелите, хранени през есента със захарен сироп, са принудени през зимата да хранят своето потомство със захарна храна, която чувствително се различава по съдържание от нектарния мед. Така отгледаните млади пчели са по-малко способни от пчелите, отгледани с мед, и са по-нискорентабилни.

Заради това през есента избягвам да храня пчелите със захарен сироп, а при появата на първото пило - със захарни питки, защото не искам да ги затруднявам с преработката на захароза в най-тежкия за тях период.

Смятам, че храненето на пчелите със захарен сироп през есента и с питки през зимата се отразява

отрицателно на целогодишния цикъл на развитие на пчелното семейство и че такова подхранване често донеся повече вреда, отколкото полза. Според мен, само даването на медно-захарни питки с прашец има икономическо оправдание, и то при положение, че в кошера няма достатъчно запаси от прашец.

Не използвам никакви заместители на прашеца. Впрочем, това не означава, че по принцип в края на зимата и в началото на пролетта пчелите не трябва да се подхранват. Понякога това е необходимо.

Ако пчелните семейства са влезли в зимата с малки хранителни запаси, тогава е нужно и полезно при появата на първото пило да се дават медно-захарни, а още по-добре - медно-прашецови питки, приготвени от мед и пудра захар с добавка на прашец или хлебна мая. Желателно е в тях да се добави и съответното количество витамини.

Когато пчелите започнат да летят и да донесят първия пресен прашец, е много полезно периодичното подхранване в малки дози с рядък нектарен сироп /30-40% захар/, обогатен с 1% прашец. Така, освен стимулиране на развитието на пилото и попълване на изразходваните количества храна, осигурявам на пчелите и нужното количество вода, та по-малко да се мъчат на студените поилки, което за този период е особено важно.

Дали такова подхранване е икономически изгодно, зависи от големината и отдалечеността на пчелина. Аз поддържам по-добре активността на пчелите чрез

завъртане на плодника на 180° и поставяне на магазин с храна под плодника.

Впрочем, всички дейности, свързани с подхранването на пчелите, ще имат малък ефект, ако пчелното семейство няма минимум 10-15 kg хранителни запаси. Ако е налице такъв резерв, стимулиращото подхранване в подходящо време дава чувствително подобрение, но само при по-слаби семейства.

При силните, които в ранна пролет заемат 8-10 междурамия, ефектът е по-слаб, тъй като, ако имат достатъчно мед и прашец, те ще се развият добре и без стимулиране.

По тази причина винаги препоръчвам есенното присъединяване на слабите семейства към по-силните, за да се съберат достатъчно хранителни запаси, а и защото със силните семейства има по-малко работа и икономическият ефект е по-голям.

Твърдейки това, не отричам положителния ефект от ранното стимулиращо подхранване, но смятам, че **най-доброто пролетно подхранване е добрата есенна паша.**

Съгласен съм, че ускореното пролетно развитие на пилото зависи в голяма степен от притока на нектар, съответно на сироп, в кошера. В периода, когато пчелите не излитат, ако няма подаване на сироп или друго стимулиращо подхранване, повърхността на пилото се ограничава.

С подаването най-вече на меден сироп с прашец се подбужда активността на пчелното семейство, която

се изразява в интензивно развитие и в качественото изхранване на пилото. Тогава семействата се развиват равномерно, независимо от природните условия.

При такива семейства има равновесие между пчелите от различни възрасти, което им позволява да извършват по-леко разнообразните си дейности, а освен това осъществяват и висок принос.

По този начин се постига ефективност от пчелина, но главно за пчеларите любители. На своя пчелин те намират преди всичко отмора и удоволствие и чак след това очакват приход, който обикновено е нисък, защото такова обслужване на пчелите може да се извършва само на малък пчелин, разположен в близост до жилището на пчеларя.

Такъв метод за развитие на семействата е неизгоден за пчеларя, за когото пчеларството е основно занимание, поради големия брой кошери.

Професионалният пчелар ще се откаже от труда с питки да спасява от глад слабите семейства или, сипвайки им сироп, да им влива сила. За пчеларя професионалист е по-изгодно да поддържа в пчелина си само силни семейства с достатъчни запаси от мед и прашец. Благодарение на това той с много по-малко труд /например с поставяне на магазин с храна/, ще постигне по-голям икономически ефект от един кошер, отколкото любителят чрез интензивното подхранване с различни стимулиращи средства.

За ранното пролетно развитие пчеларите използват къде с по-малък, къде с по-голям успех различни начини, но всички те трябва да се придържат към следните основни правила:

- ✦ в плодника да има топли и правилно изградени пити /поне с 15 кг мед/ и една-две рамки с прашец;
- ✦ върху горната вътрешна покривка да се постави топлоизолационен материал, на който да има отвор за отвеждане на излишната влага;
- ✦ да не се отваря кошерт без наложителна причина, както и при ниски температури;
- ✦ да не се нарушава целостта на пилото;
- ✦ да се приложи най-подходящият и икономически оправдан начин за интензивно развитие на пилото при добро изхранване и благоприятен микроклимат;
- ✦ максималното развитие на семействата да се съобрази с познатите ни природни признаци, които ни помагат да прогнозираме началото на главната паша;
- ✦ да се постави хигиенична поилка и да се вземат предпазни мерки за запазване здравето на пчелите.

Защита на пчелите от болести рано напролет

Първите работи, които извършвам на пчелина напролет, са поставяне на поилка, почистване и дезинфекциране на гъната, поставяне на антивароатозни ленти. Ако установя признаци на заболяване, занасям проби за лабораторен анализ. Ако в пчелина няма заболели семейства, на пчелите не давам профилактично никакви лекарства.

Смятам, че пчелите не може да се ваксинират, а всяко профилактично даване на антибиотици, чиито ефект има последващо действие, може да се отрази доста негативно върху човешкото здраве.

Ако се съмнявате в правотата на становището ми да не се дават лекарства на здрави пчели с цел защита на тяхното здраве, запитайте се дали вие, ако сте здрави, бихте взимали антибиотици, да не би да се разболеете. Сигурен съм, че няма да направите това, а щом е така, не би трябвало и спрямо пчелите да постъпвате тъкмо наопаки.

Ще бъде много по-добре, ако вместо непотребните и вредни антибиотици, на пчелите даваме здрава храна - нектарен мед и прашец, а за подсилване на имунитета - комплекс от витамини в определени дози, както и да спазваме задължителната хигиена. За почти всички болести по пчелите, заразни и незаразни, главната

причина, според мен, е неправилната, нехигиенична, непрофесионална или ненавременна намеса на пчеларя, което се дължи на недостатъчните му познания за живота и дейността на пчелите.

Много незаразни болести и неблагоприятия на пчелните семейства /отравяне с пестициди, кражба, гладуване, излишна влага, простудяване на пилото, задушаване/, както и неприятелите /восъчен молец, мравки, оси, мишки и птици/, може да се елиминират напълно с правилна работа и с предпазни мерки.

Заразните болестиз /нозематоза, варовито пило, американски и европейски гнилец/, както и други, икономически по-малко вредни болести, се появяват много рядко или никак, ако пчеларят непрекъснато взема предпазни мерки:

✧ Обща хигиена на пчеларстване /лична хигиена, хигиена на облеклото, хигиена на пчелина и в околността, хигиена на кошера, и най-вече на гъното, поилката и хранилката, както и на всичко останало, което се включва в пчеларския инвентар/;

✧ Правилна работа с пчелите през годината, като специално внимание трябва да се обърне на правилната подготовка и зазимяване на пчелните семейства, тъй като недоброто зимуване подпомага и предизвиква в най-голяма степен появата и разпространението на повечето заразни и незаразни болести по пчелите и тяхното пило.

Затова на моя пчелин целогодишно извършвам всички предпазни мероприятия, които съм възприел в своята дългогодишна практика.

Преди всичко вземам мерки срещу внасянето на зарази, а същевременно предотвратявам създаването на условия, които благоприятстват появата и разпространението на заразните болести по пчелите. Като пример ще приведа най-съществените предпазни мерки за възпрепятстване на нозематозата. За да не влезе тази заразна болест в пчелина, поставям хигиенична поилка, не допускам появата на кражба и налет на пчелите. Не вземам на заем пчеларски инвентар и произвеждам пчелни майки в здрави семейства. За да не се появят благоприятни условия за възникване на нозематоза, се старая винаги да имам силни пчелни семейства и навреме да подменям старите писти.

Всичко изредено за предпазните мерки, като начин за избягване на болестите по пчелите, бих резюмирал в едно изречение: **Профилактиката е твърде важна за опазване здравето на пчелите и трябва задължително да се провежда, но без употреба на антибиотици.**

Как да развием продуктивни семейства за акациевата паша

Ранната акациева паша в ниските части на Поцерина, където пчеларствам, започва около 6 май, а късната паша в хълмисто-планинските дялове - десетина дни по-късно. Оптималният период за развитие на пчелните семейства е от 15 март до 20 април - за ранната, и до 1 май - за късната акациева паша. В този период чрез избрани методи поддържам интензивното развитие на пилото. Ако предположим, че от 15 март до 4 април пчелната майка залага дневно над 500 яйца, а от 4 април до 25 април по около 1000 яйца, ще изчислим, че за ранната акациева паша пчелното семейство ще има около 30 000 работнички.

Този брой не е достатъчен за получаване на висок принос и използване на бурната акациева паша. Заради това пчеларите се опитват с различни методи да постигнат по-голям брой работнички в един кошер, в сравнение с нелетящите /вътрешните/ пчели. Повечето смятат, че с допаването в най-подходящия момент на храна в разнообразен вид и съдържание, може отведнъж да се увеличи обемът на пилото и така да се осигурят летящи пчели за пашата. Това е вярно, но само отчасти.

На практика с такива начини на работа не съм постигал задоволителни резултати. Развитието на

пчелното семейство зависи от много фактори, за които вече споменах в увода за успешното пчеларстване. Чрез подхранване може да се помогне, но само ако то е съобразено с природата на пчелите и с климатичните условия. Форсирано развитие за акациевата паша чрез подхранване в оптималния период е желателно, но изисква влагането на много труд и е несигурно, тъй като е в голяма зависимост от природните условия.

Впрочем, макар и да сме успели да активизираме семействата чрез обилно подхранване, силата на едномайчиното семейство не е достатъчна, за да оползотвори пълноценно такава богата и кратка паша. По тази причина за създаването на суперсемейство трябва да предвидим и други възможности: двумайчино и двусемейно пчеларстване, използване на помощни семейства или прилагане на налет на летящите пчели.

Всяка от тези възможности, в съчетание с активизиране на развитието на пчелното семейство, дава добри резултати.

Оползотворяване на акациевата паша

Цъфтежът на най-медоносното растение у нас - акацията - трае десетина дни, но поради различните условия на отделните райони, цъфти и по-късно и чрез подвижно пчеларстване пчелите може да използват двете, а понякога и три акациеви паша.

За стационарно пчеларстване най-добре е да се изберат хълмисто-планинските дялове. Пчелинът да се разположи на места, където до ранната полска и до най-късната планинска паша разстоянието е не повече от 3 км. В такива местности акациевата паша трае около 20 дни, а приносът на добре развитите семейства е доста висок.

Пчеларите, които имат възможност да местят кошерите си, разполагат с повече начини за използване на бурната акациева паша. С кошери върху превозното средство или с наставки, подредени в палети с механично разтоварване, местенето се извършва без особена трудност и най-важното - с отворени входи.

Пчеларите, които товарят кошерите на ръка, и то със затворени прелки, направо не могат да използват целия си пчелин двете акациеви паша. Причина за това е недоузрелия мед, както и тежестта на товарене на полупълните кошери, което при транспортиране в топло време води до голям риск от смъкване на питите и от задушаване на пчелите.

По тези причини препоръчвам своя метод на използване на ранната акациева паша с половината от кошерите в пчелина, но подсилени с летящи пчели от другата половина. След това закарвам на по-късната акациева паша другата половина кошери, този път подсилени с летящите пчели на семействата, с които съм бил на ранната паша.

С такава манипулация успявам да уловя кратката бурна акациева паша, да намаля разходите и да центрофугирам зрял мед с високо качество.

Впрочем никакъв метод не помага, ако в кошера няма голям брой летящи пчели и ако не предотвратим роевото настроение. Освен това трябва да запазим добрата работна активност на семействата, да осигурим простор в кошерите, голямо количество резервни изградени пити, навременно поставяне на наставките, добра вентилация, контролиране на приноса, евентуално разширяване на междурамъчното пространство, необезпокоявана работа на пчелите, и много други неща, които допринасят за максималното оползотворяване на обилното отделяне на нектар и за постигането на висок принос.

А какво ще стане, ако заради атмосферни или други неблагоприятни условия акацията не отдели нектар?

В този случай трябва само да промените плана на работа. Вместо да центрофугирате меда, преместете се на друга паша или веднага пристъпете към разоряване на семействата, към производство на млади и подмяна на старите майки, с цел поддържане на семействата в

пълно работно състояние и готовност за използване на лятната паша.

Една неизползвана паша все още не означава, че пчеларската година няма да бъде успешна за нас.

Ще бъде ...

Вагене на меда

Пчеларят, който гържи на качеството на меда, обръща внимание преди всичко на чистотата и качеството на питите, в които пчелите събират нектар. Медните пити трябва да бъдат от първокласен восък, в които не е люпено пило и които не са били в кошера по време на третирането на пчелите, независимо с какъв медикамент. Само в такива пити медът запазва своите естествени свойства.

Медът трябва да се вади едва когато е напълно узрял. На практика това означава: когато напълно са запечатани всички килийки. Отстраняването на пчелите от магазините може да се извърши по много начини. Аз самият използвам въздушно издухване, с което най-малко се безпокоят и увреждат пчелите.

Разпечатването на медните капачета става бързо с помощта на електрически нож. Така разпечатаните пити са равни и по-късно пчелите по-лесно ги поправят и доизграждат.

Центрофугирането се извършва с тангенциална или с радиална центрофуга, в зависимост от броя на кошерите в пчелина. И в двата случая е желателно центрофугата да е изработена от хромиран материал и да има автоматично регулиране на скоростта на въртене, за да се избегне повреждане на питите. От тангенциалните центрофуги най-подходяща е шестрамковата автоматична центрофуга, за чийто двигател са достатъчни 12 волта. С две такива центрофуги може да се обслужи пчелин от 200 кошера, ако рамките им са с височина 20 и повече сантиметра.

За по-големи пчелини и за по-ниски рамки е по-подходяща електрическата радиална центрофуга за двадесет и повече рамки. При изработването на радиална центрофуга е важно долната летвичка на рамката да бъде отдалечена най-малко на 15 см от централната ос на центрофугата.

Изцеденият мед е добре да се филтрира. След това се опакова в подходящ амбалаж и се съхранява в сухо и проветриво помещение.

Ранен рой и проверена пчелна майка

Производството на млади и използването на проверени пчелни майки е съществен въпрос, на който отделям специално внимание, защото смятам, че качествената майка е едно от най-важните условия за рационално пчеларстване.

В пчелина правя масова селекция и винаги имам на разположение семейства с подчертани възпроизводителни способности, които използвам като отглеждачи и за производство на добри търтеи.

Всяка година набавям от друг център елитна майка за залагане на маточници. От това кръстосване, известно като метод на Дулитъл, получавам млади майки, които проверявам в оплодници /нуклеуси/ от по три нормални рамки. Щом имам млада и проверена пчелна майка с малко семейство, до добрия рой има само една крачка.

Разделям основното семейство и към деля без майка присъединявам нуклеуса с проверената млада майка. Просто, но много ефикасно и икономично.

В роевия период, ако в някои семейства се появят признаци на естествено роене, контролирам роевата енергия и я насочвам към създаването на две нови семейства.

В тези случаи добра работа върши обикновената презградна дъска, но по-практична е разделителната

снелгроува противороева дъска, съчетана с прилагането на класическия английски противороеви метод.

Откакто пчеларствам, винаги ми е харесвал и с удоволствие прилагам „Пелетовия“ метод на роене; който се състои в следното: разделям плодника, който се състои от две наставки. Наставката с майката оставам върху дъното, а върху нея - магазинна наставка с празни писти. Отгоре поставям покривната дъска и върху нея втората плодникова наставка, в която придавам млада майка.

Този метод има най-добър ефект при Фараровите кошери, поради малкия обем на плодниковите наставки и по-големия брой рамки с пило. Разполагам ли с оплодени майки, веднага след акациевата паша прилагам Пелетовия метод на роене при моите кошери „фарарки“ и знам, че за лятната паша ще имам суперсемејства. И затова с радост препоръчвам този метод и на вас.

Разнообразната паша през лятото е основата за рентабилно пчеларство

В местностите, където пчеларствам, има изобилие през цялото лято /от началото на юни до края на август/ на акация, ливада, кестен, липа, слънчоглед, бял босилек и различни билки, които са от изключително значение и които трябва да използваме, щом е възможно. От лятната паша избирам ливадната, липовата и слънчогледовата.

Подготовката на семејствата за дадената паша не е еднаква, тъй като всяка от тях има специфични характеристики: начало и продължителност на цъфтеж, интензитет на нектароотделяне, различни атмосферни, географски и климатични условия.

Във всеки случай винаги е валидно общото правило:

- **две семејства поотделно - повече пило;**
- **две семејства заедно - повече пило и мед.**

За мен слънчогледът е главната и най-сигурна лятна паша, от която очаквам високи добиви стоков мед. С тази цел правя план на работата, в който предвиждам всички съществени моменти за максималното ѝ оползотворяване.

Съобразявам се с изискването, че за дълготрайната интензивна паша, каквато е слънчогледовата, са необходими изключително силни пчелни семејства. И то силни не само на пчели работнички, а и на много

пило на различна възраст, от което непрекъснато ще се излюпват голям брой млади пчели. Точно те ще заменят старите и изтощени летящи пчели и ще отглеждат жизнени пчели за зимата.

За тази цел използвам цялото време през оптималния период, което за слънчогледовата паша е от 10 май /начало на цъфтежа на акацията/ до 1 юли /начало на цъфтежа на слънчогледа/, за да създам в кошерите условия за максимално развитие на пилото. Тогава това е относително лесно, защото семействата са развити, температурата е благоприятна, а в природата има и нектар, и прашец от акация, малина, къпина, кестен, ливага или липа.

За да направлявам пчелите в желаната посока - да отглеждат колкото може повече пило - от началото на цъфтежа на акацията оставям на пчелните майки по две плодникови наставки. Такъв начин на работа води до загуба на приноса от акация, но пък се компенсира от многократно по-големия принос от слънчогледовата паша.

След прецъфтяването на акацията вече имам първата серия от най-рано оплодените майки. За да задържа силните семейства след акациевата паша в активно работно състояние, ги поделям и към плодниковата част без майка придавам млада проверена майка. От този момент в кошера работят два центъра отглеждачи, чиито майки залагат голям брой яйца.

Ливадната, както и кестеновата паша благоприятстват бурното развитие на семействата и по-силните от тях може да донесат от липата /ако меду/ голям принос стоков мед.

На слънчогледова паша откарвам двумаичини семейства. За такива семейства, с доста пило и летящи пчели от две майки, е необходимо само достатъчен брой празни изградени пити, а за мен - добро оборудване, за да мога да извадя и центрофузирам голямото количество мед.

За зимата трябва да осигурим на пчелите достатъчно мед и прашец

Резервът на пчелното семейство от мед през активния сезон винаги трябва да бъде около 15 кг. В края на юли и началото на август, след вагенето на стоковия мед от главната лятна паша, запасът трябва да бъде около 25 килограма. Това е медът, който пчелите са разположили през юли над и около пилото в плодника, откъдето по правило не вага мед.

Твърде редки са годините, когато от лятната паша пчелите не успяват да съберат споменатото количество мед за себе си. Ако по различни причини медът е малко, разликата до 25 кг /за силно семейство/ трябва да се набави. Освен мед, резервът от 2-3 рамки с прашец е изключително важен за нормалното развитие на семейството.

Ако в началото на август в кошера има достатъчно количество мед и прашец, не правя никаква подготовка за зимуване на пчелите, защото тя не е необходима!

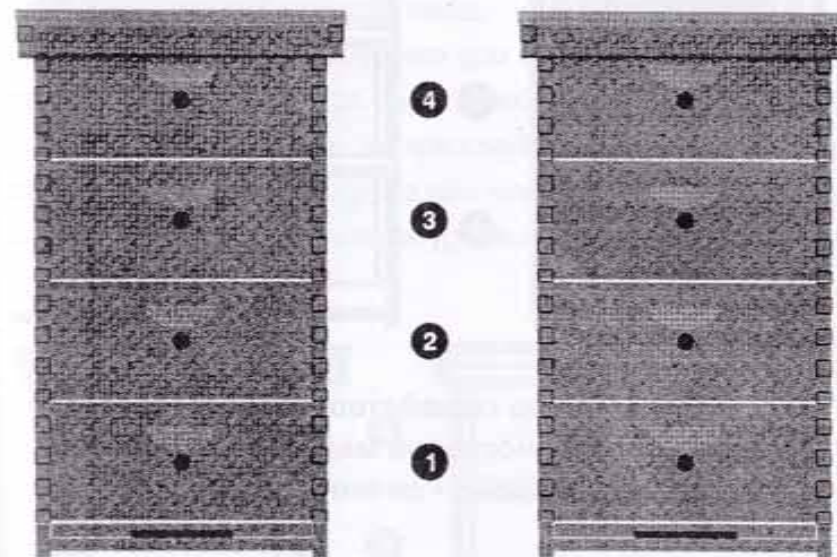
Пчелите сами са извършили цялата подготовка още през лятото, защото по-добре от мен знаят как да подредят своя дом.

На мен ми остава само в края на август да сменя ханемановата решетка и да превърна двумаичните семейства в едномайчини.

Така обединени, те представляват силно жизнено пчелно семейство, което, освободено от акара и с достатъчни запаси от мед и прашец, успешно ще презимува, добре ще се развие рано напролет и ще осигури висок принос през следващата година.

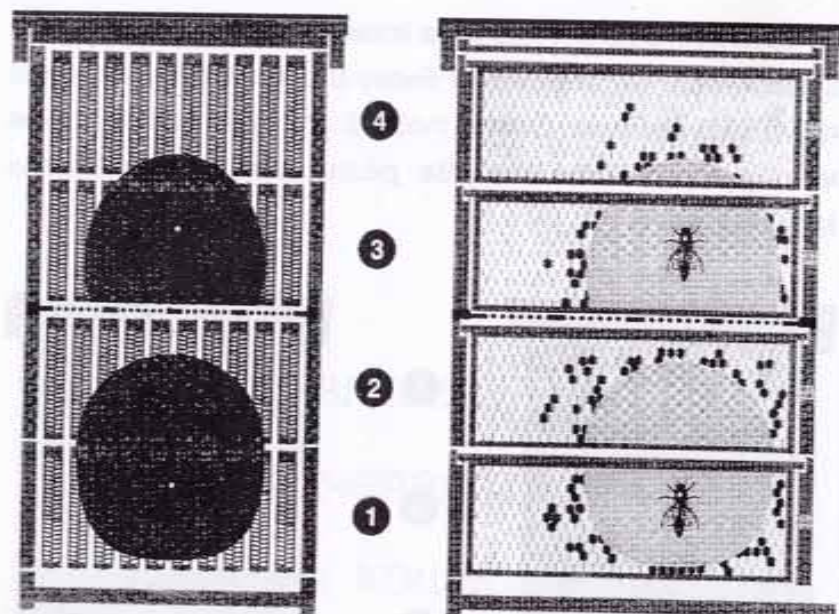
Направляващ метод на пчеларстване с кошера на ФАРАР

Разполагането в пчелина на кошерите по двойки ми дава възможност да извършвам бързо и с малко усилие някои пчеларски работи. Освен това в съответствие с моя метод на работа такова разполагане е донякъде задължително.

Фиг.1. На пчелина поставям кошерите по двойки

В края на юли и в началото на август, когато извадя стоковия мед от слънчогледа, свалям магазините. Плодниковият дял на кошера от 4 ниски наставки е достатъчно просторен за хранителните запаси и развитието на пчелното семейство до главната паша.

Фиг. 2. Двумайчино семейство след изваждането на стоковия слънчогледов мед. Вляво - сечение по ширина; вдясно - сечение по дължина

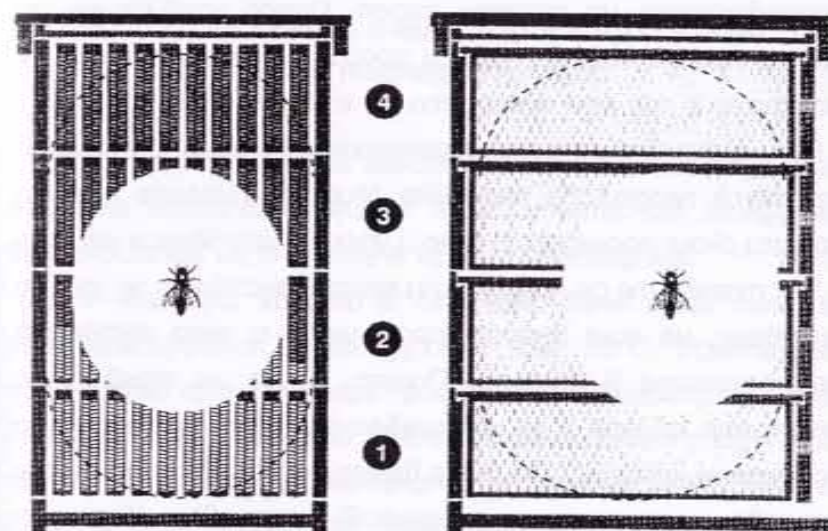
Наесен затварям помощния кръгъл вход на наставките на плодника и пчелите ползват само долната основна прелка, която е нормално отворена през цялата година. С височината си от 7 мм тя е защита срещу влизането на мишки в кошера и е достатъчна за безпрепятственото почистване на гъното от пчелите.

През август ханемановата решетка продължава да дели плодника, а във всеки дял от две наставки има пчелна майка със свое пило. В плодниците на двумайчиното

семејство поставям противовароатозни ленти /например варотом/.

Старата майка в двете наставки върху гъното, има по-голяма площ пило и тънък меген венец. Младата майка над ханемановата решетка има пило само в едната наставка, тъй като пчелите са я блокирали с мед по време на слънчогледовата паша.

През следващите тридесет дни оставям двете майки да залагат яйца, за да има семейството достатъчно млади и жизнени пчели за презимуване. По-добре е през август да имате в плодника две майки, отколкото да се стремите с подхранване да удължите яйцеснасянето на една майка.

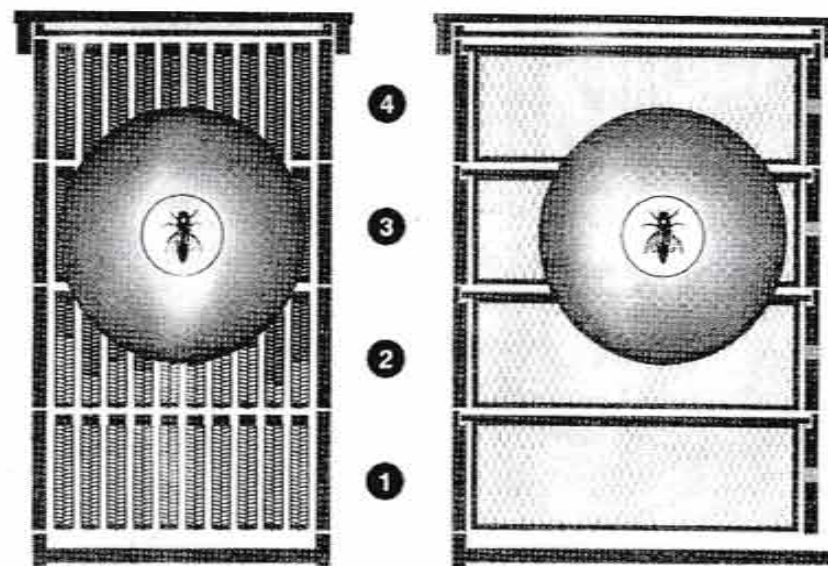
Фиг. 3. Изглед на сливането - предишното двумайчино семейство

В края на август или в началото на септември снемат ханемановата решетка между долния и горния плодник /фиг. 3/. Същевременно изваждам и противовароатомните ленти /варотом/ и затварям горните помощни входи. След тази намеса дотогавашното двумаичино семейство се обединява и запазва само едната майка - най-вероятно по-младата или по-добрата.

Пилото добива нов компактен облик, а медните резерви от наставките в долния плодник пчелите пренасят и складираат над и около пилото на едната майка. Тъй като през юли и август в удвоения плодник са залагали пило две майки, през септември се излюпват много млади пчели. Те не се изтощават с отглеждането на пило и преработката на захарен сироп. Сироп изобщо не им давам, поради което няма и продължително снасяне на майката, а при моя метод то не е и необходимо.

През октомври майката ограничава пилото до 2-3 рамки в третата плодникова наставка /фиг. 4/. Пчелите внасят прашец около последното пило и увеличават венеца от мед.

Чак тогава те са подготвили пространството за удобно зимуване, но още внасят прополис и с него затварят цепнатините в кошера. Поради това не трябва да отваряте кошера и да нарушавате уредбата в тяхното подредено жилище. По това време затварям помощните входи и на долните плодникови наставки. Кошерът накланям малко напред, за да се стича от прелката водата от дъждовете, а по-късно от разтопения сняг.

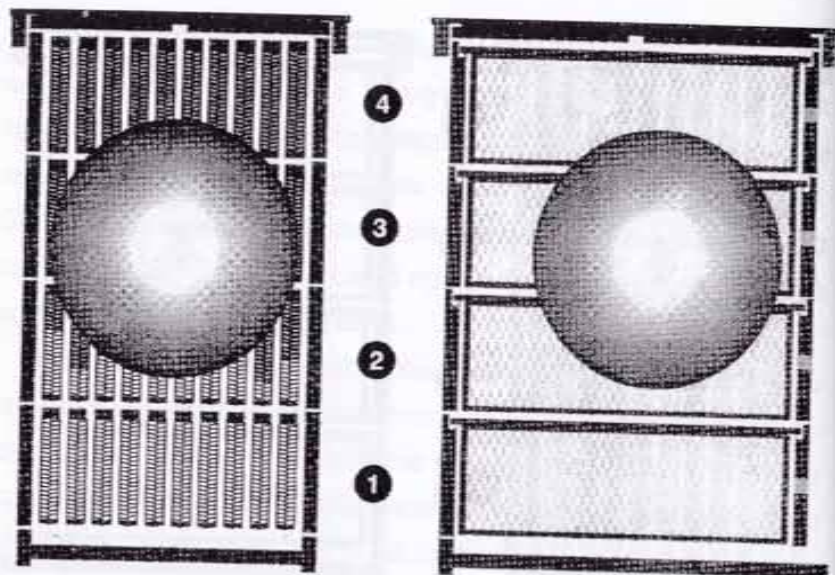

Фиг. 4. През есента пчелите формират кълбото около последното пило

В края на октомври, в зависимост от температурата, пчелите образуват кълбо и защитата от всякакво безпокойство на пчелите е крайно необходима.

През ноември, когато в плодника вече няма пило, а температурата на въздуха е над 15°C, третирам еднократно против акара /фиг. 5/. В този период пчелите вече формират кълбото, което обхваща цялата трета и части от втората и четвъртата плодникова наставка, където са и основните хранителни запаси.

Над покривната дъска върху отвора за вентилация поставям няколко листа вестникарска хартия, които

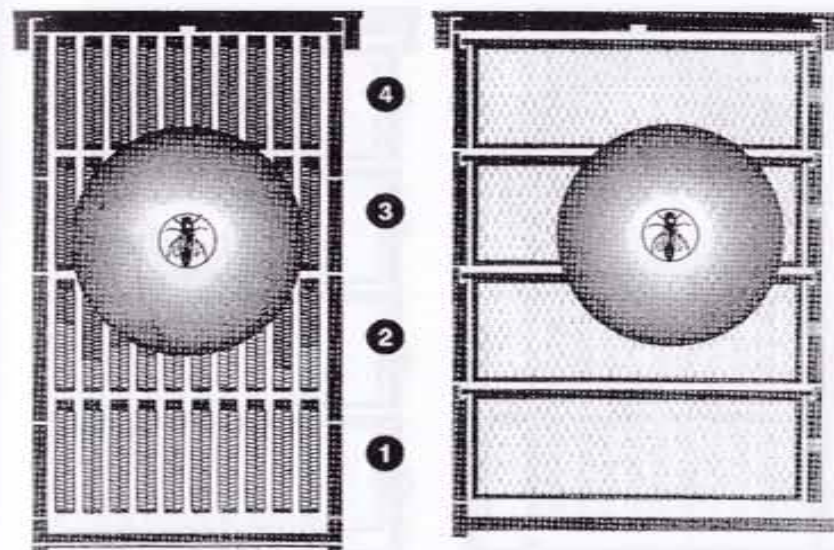

Фиг. 5. Семейството в периода без пило

представляват изолационният слой над пчелното кълбо. Долната прелка е нормално отворена и през нея пчелите получават достатъчно пресен въздух.

Температурата в кълбото е около 14°C и това също е причина в този период, когато не отглеждат пило, пчелите да изразходват много малко количество мед.

В зависимост главно от атмосферните условия, по-рано или по-късно през януари, пчелната майка залага първите яйца /фиг. 6/, а пчелите отглеждат пилото и поддържат в неговия обхват постоянна температура около 35°C . В този период температурата около кълбото може да бъде твърде ниска и тогава пчелите ще изразходват по-големи количества храна, за да наваксат изгубената топлина.

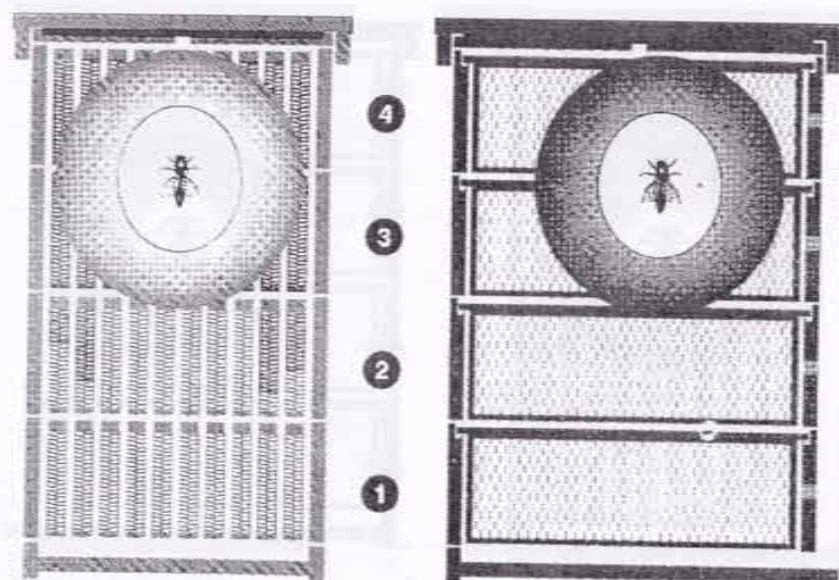

Фиг. 6. Пчелната майка залага първото пило на най-благоприятното място

Като продукт от консумирания мед, около кълбото се създава обвивка от топъл и влажен въздух, който донякъде се нрави на пчелите.

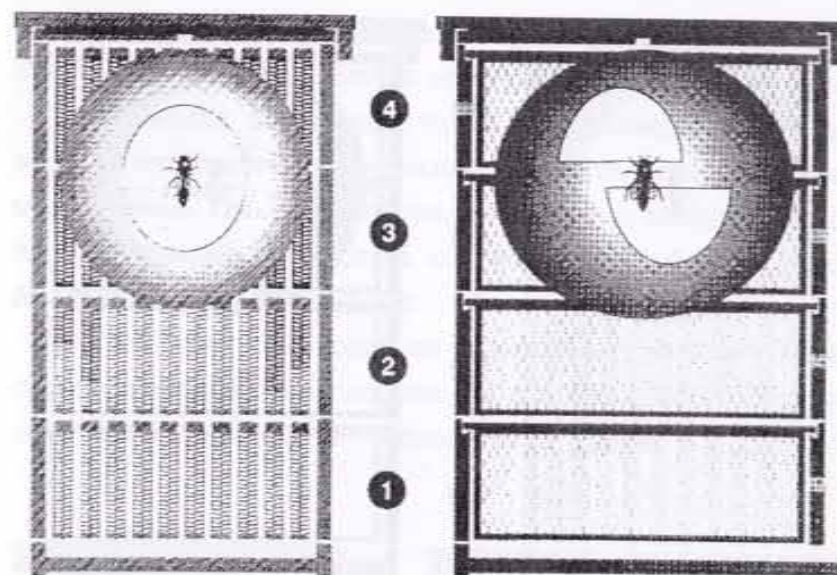
Но когато концентрацията му се увеличи и поради ниските температури наоколо започне да се кондензира, прекомерната влажност се отразява негативно върху зимуването на пчелите.

Затоа улеснявам излишъка от водни пари да достигне през отвора на покривната дъска до отоплителния материал, който възпрепятства бързата кондензация на парите и поглъща кондензираната вода.

Фиг. 7. Развитие на зимното пило във Фараровия кошер

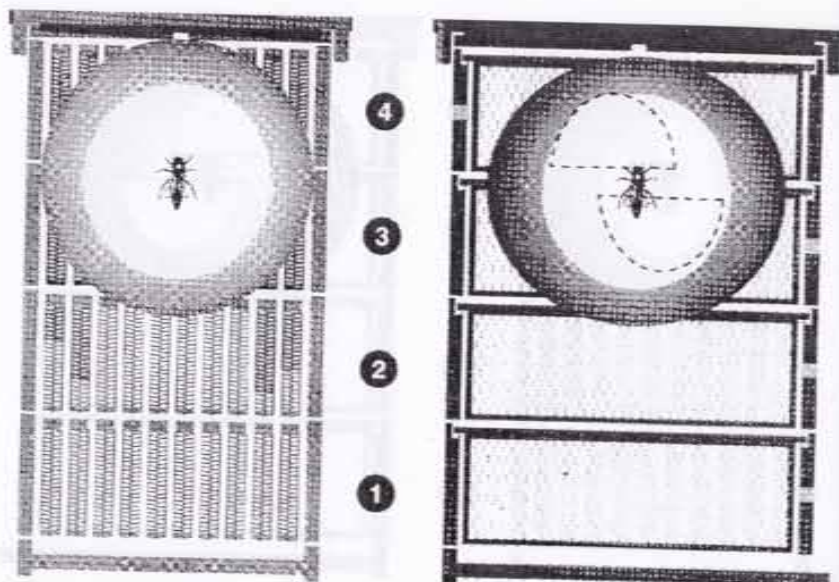
От началото на първото пило през януари, та чак до първата половина на март, силните семейства нормално отглеждат пилото, което се разширява нагоре и обхваща част от рамките в трета и четвърта наставка. От този момент се стремя да активизирам развитието на пилото, защото от него се излюпват пчелите, които ще използват акациевата паша. Затова, ако в гнездото няма достатъчни запаси от прашец, над кълбото подавам медно-захарна питка с 10-15% прясно замразен или изсушен прашец. В питките поставям и комплекс витамини за засилване на имунитета на пчелите. За развитието на

Фиг. 8. Направляване работата на пчелите с цел активизиране на развитието им

пилото е необходима все повече вода и затова отрано поставям поилка на пчелина. По приноса на прашец и по поведението на пчелите на прелката преценявам дали има осиротели семейства, за които веднага вземам мерки.

Когато през март температурата на въздуха достигне 20°C, а в кошера пилото заеме половината на горните наставки, обръщам тези наставки на 180°C и проверявам състоянието на пилото и запасите от мед /фиг. 8/. Ако резервите от мед са недостатъчни /не трябва да бъдат по-малко от 15 kg/, подхранвам пчелите със сироп или поставям пълна хранилка с кристализиран мед.

Фиг. 9. Ранно пролетно развитие на семейството

Завъртането на горните наставки и подхранването с мед е много полезно за по-нататъшното увеличаване на пилото, но всяка работа извършвам, съобразявайки се преди всичко с атмосферните, но и с редица други условия.

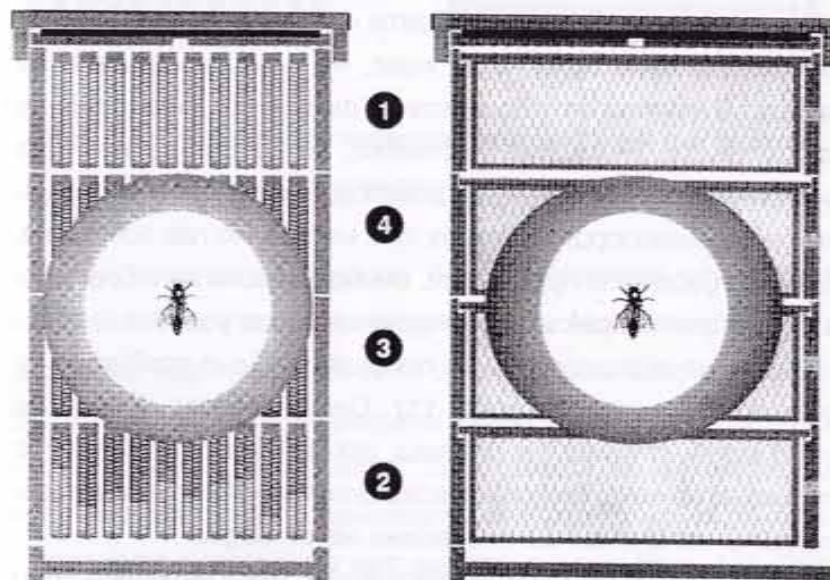
Стимулиращото подхранване ускорява развитието, но от слабо семейство не можете да създадете продуктивно. Силните семейства са решаващият фактор за успешното пролетно развитие. Заради това смятам, че е по-добре наесен да зазимите едно силно, вместо две слаби семейства.

До началото на овошната паша пчелите възстановяват нарушената компактност на пилото /фиг. 9/ и благодарение

на доброто изхранване, го разширяват още повече. Това е период, когато подморът от есенните пчели е значителен.

При силните семейства това не довежда до криза, защото от зрялото пило излизат достатъчно количество млади пчели. При достатъчни хранителни запаси /мед и прашец/ такова семейство се развива активно и само, без специално стимулиране.

Изразходването на храна се увеличава в съответствие с разширяването на площта на пилото. Скоро кръгът пило заема повече от половината рамки в горните

Фиг. 10. Активизиране развитието на пилото със смяна на местата на наставките

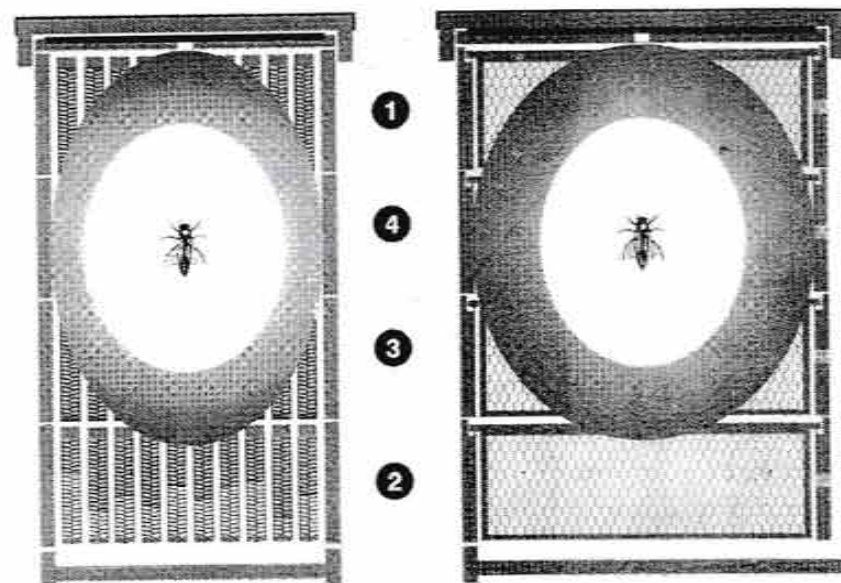
наставки, а пчелите напълно го покриват. Тогава отново трябва да се препореди плодникът. При фараровия кошер това е съвсем просто, защото се работи с наставки, а не с единични рамки.

По средата на овошната паша пчелите са заели напълно горните наставки /фиг. 10/, които втори път завъртам на 180°, а ако е топло и от овошките има принос, наставка №1 поставям над пилото в наставка №4. Тази смяна на местата не нарушава много микроклимата в гнездото на кошера. Напротив, тя е твърде полезна, защото по този начин пчелите получават простор за разширяване на пилото в най-топлата част на кошера.

Пчелите използват наставката с изградените пъти над дотогавашното пило и за пило, но и за разстилане на прашец и нектар от овошките. В това е и предимството на плитката /ниската/ наставка, че по всяко време на пчелите може да се даде простор, който им е нужен, и то на най-благоприятното за тях място. Но пак повтарям, че всяко действие провеждам, съобразявайки се с времето и с другите непрекъснато променящи се условия.

В края на овошната паша постигам пълно развитие на пчелните семейства /фиг. 11/. Семействата, които до този момент не са се развили, изключвам от пчелина за събиране на мед. Техните майки отстранявам, а пилото и пчелите използвам за създаване на отводки.

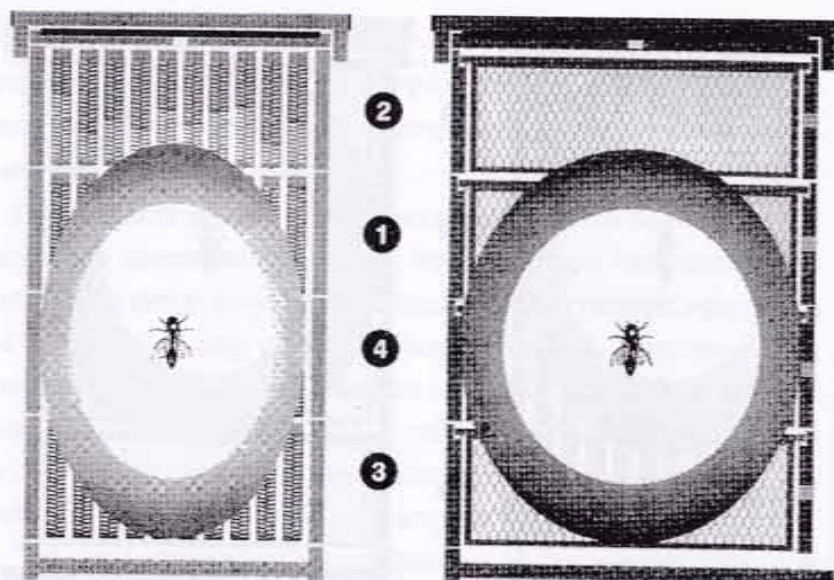
След прецъфтяването на овошките, максималният обем пило скоро дава много млади пчели. Сега трябва да им осигурите работа, защото задържането им около пилото със сигурност води до поява на роево настроение.

Фиг. 11. Площта на пилото по време на овошките заема три плодникови наставки

Върху дъното на кошера в този момент се намира наставка №2 с празни изградени пъти. Ако преместя тази наставка над наставка №1, в която има пило и мед от овошките, насочвам младите пчели да работят и така нямат време „да мислят“ за роене. Със смяната на местата постигам и по-нататъшно развитие на пилото.

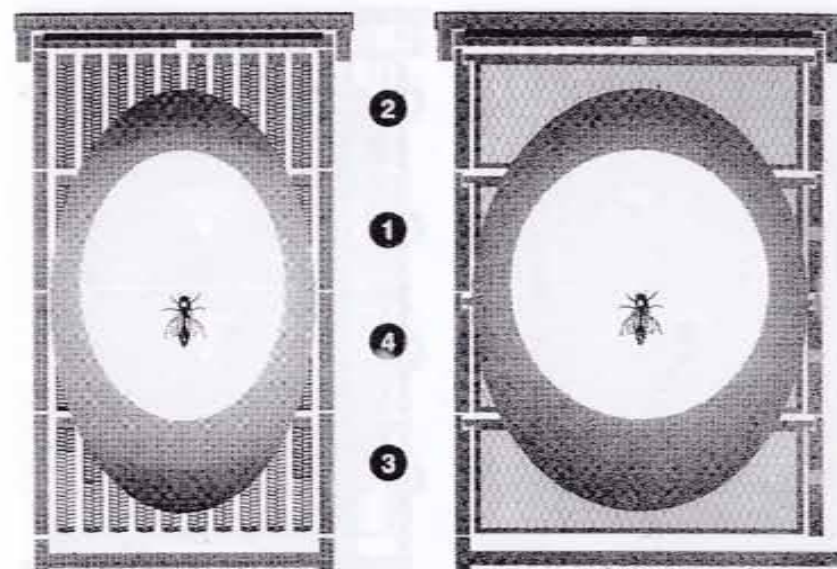
Празната наставка е над пилото и меда /фиг. 12/. Това е сигнал за пчелите веднага да я завземат. Тук пчелната майка полага яйца, младите пчели отглеждат пилото и пренасят меда от долните наставки. От яйцата, заложи

Фиг. 12. Втора смяна на местата на наставките

В този период, няма да се излюпят пчели, които да използват акациевата паша, но те ще бъдат полезни за друга цел.

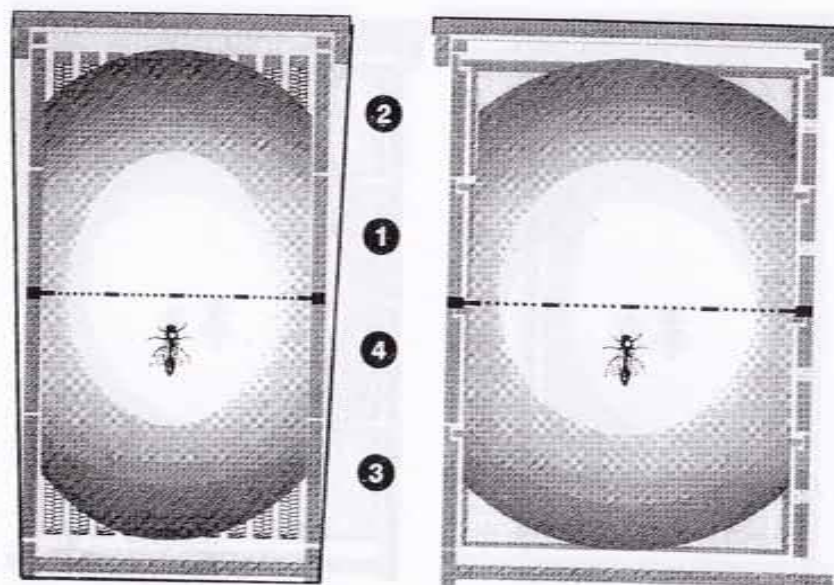
Евентуалното ограничаване на пчелната майка за пчелина, с който пчеларстваме подвижно, никога не е полезно. От това се губи една генерация пчели, което отслабва по-нататъшното развитие на семейството за следващата паша. Освен това пилото, което не е заложено в оптималния период за паша, оползотворяваме за формиране на роеве. Затова, когато се говори за успешно пчеларстване, се подразбира много пило, а многото пило означава много мед и други пчелни продукти.

Фиг. 13. По време на цъфтежа на рапицата

По време на целия период на развитие на пчелното семейство постигам чрез метода за направляване работата на пчелите по-нататъшно развитие на пилото. По време на цъфтежа на рапицата пилото обхваща и третата наставка на Фараровия кошер, а пчелите /около 50 000/ покриват целия плодник /фиг. 13/. Скоро пчелното семейство ще достигне своя биологически максимум, което е и целта на този метод на пчеларстване.

За мен тогава е важно да задържа така развитото семейство в работно положение. За да осъществя това и за да мога по най-добрия начин да използвам краткото нектароотделяне на акацията, пристъпвам към привидно

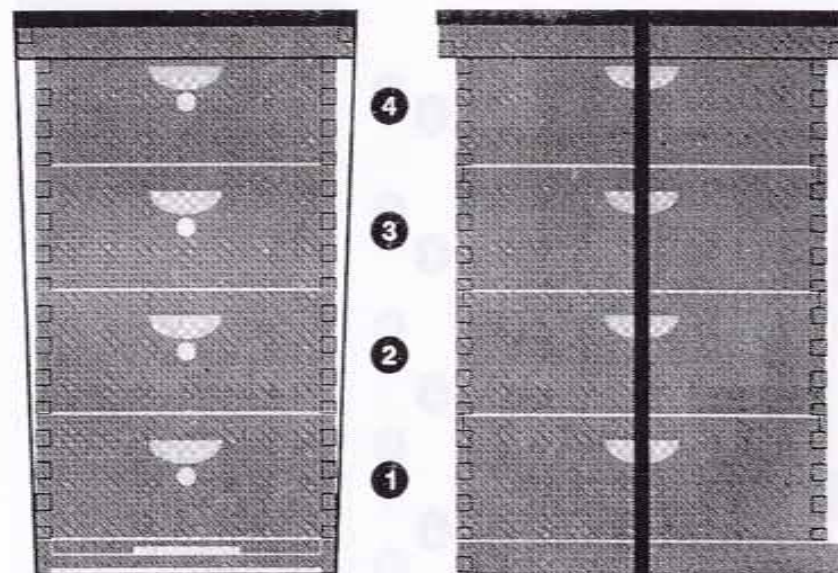

Фиг. 14. Една седмица преди цъфтежа на акацията

делене на пчелното семейство. За да знам в коя наставка се намира майката, използвам ханеманова решетка.

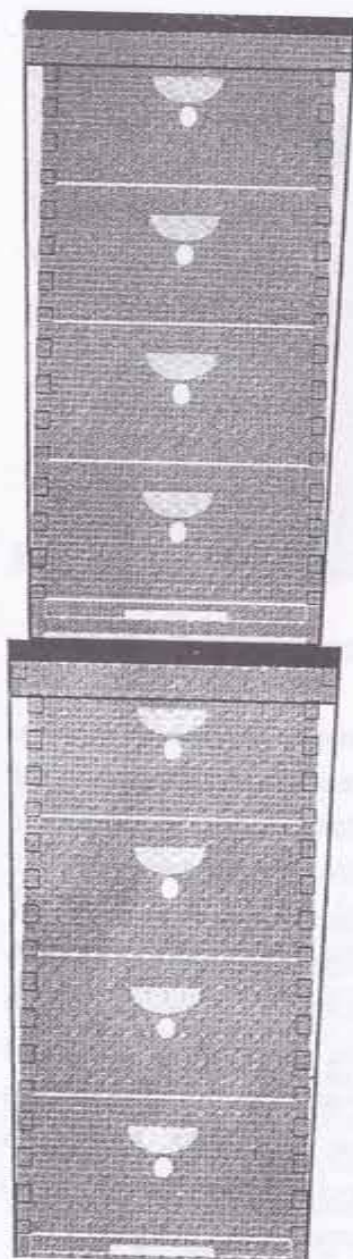
Ханемановата решетка поставям над втората плодникова наставка /фиг. 14/. Три дни по-късно знам по възрастта на пилото в коя половина на плодника се намира майката. Двете плодникови наставки с майката поставям върху дъното на кошера, а над ханемановата решетка връщам наставките с пилото без майка.

Същия ден подготвям кошерите за транспортиране на акациева паша. Подготовката се състои в изваждане на отоплителните материали от покривната дъска, на чието място поставям метална вентилационна мрежа, и затягане на предпазните колани около кошерите /фиг. 15/.

Фиг. 15. Подготвени за транспортиране кошери

Кошерите прекарвам с камион. Надвечер, когато почти е преустановено излитането, напръсквам с вода пчелите на прилетната дъска и подпушвам кошера с два-три облака дим. Докато двигателят на камиона работи, пренасям кошерите и ги натоварвам. Ако има помощници, които не се боят от ужилване, транспортирам пчелите с отворени входи. Такова преместване на кошерите отнема малко време за подготовка, по-бързо се извършва товаренето и не съществува опасност от задушаване на пчелите. Разтоварването на кошерите, които са транспортирани с отворени входи, извършвам в ранно утро преди излитането на пчелите.

Фиг. 16. Вертикално
подреждане
на кошерите

2

1

4

3

2

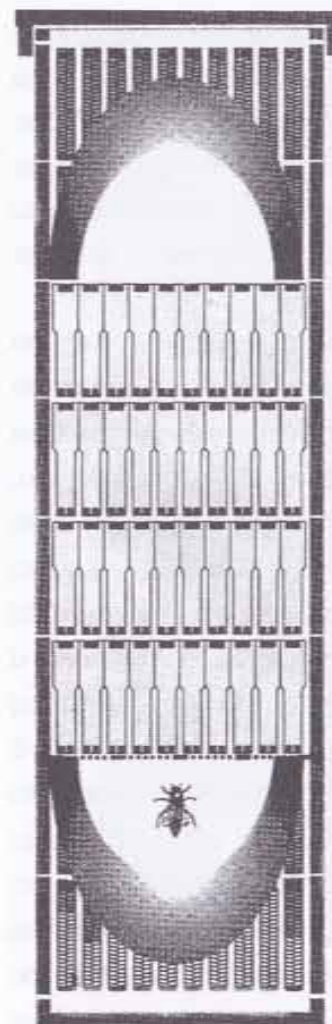
1

4

3

Щом пристигна на мястото на акациевата паша, подреждам кошерите по двойки един над друг.

Ако ранната акация отделя нектар, долното семейство ще използва ранната, а горното семейство - късната акациева паша.

Фиг. 17. Първото
семейство
използва
ранната паша

2

1

8

7

6

5

4

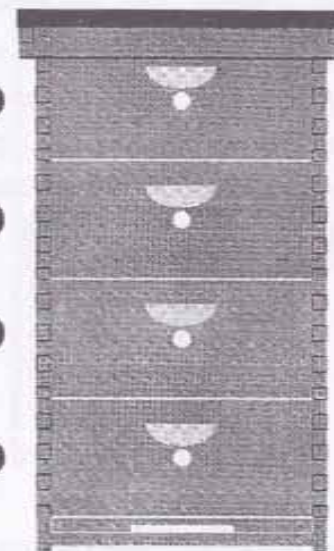
3

2

1

4

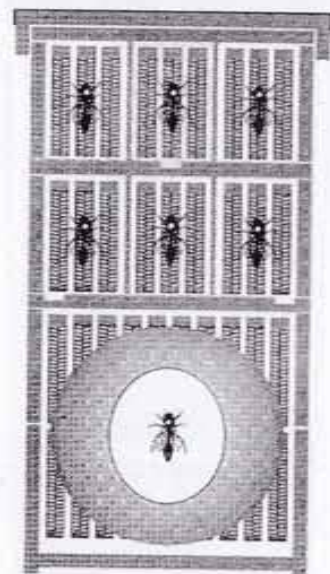
3

Фиг. 18. Второто
семейство
е без летящи
пчели

Когато акацията започне да нектароотделя, поставям второ производително семейство до първото /фиг. 17 и 18/, а първото разполовявам като поставям четири магазинни наставки. Летящите пчели от двата отглеждачески центъра обединяват усилията си. На всички прелки е стълпотворение от пчели. Да им е спорна акациевата паша!

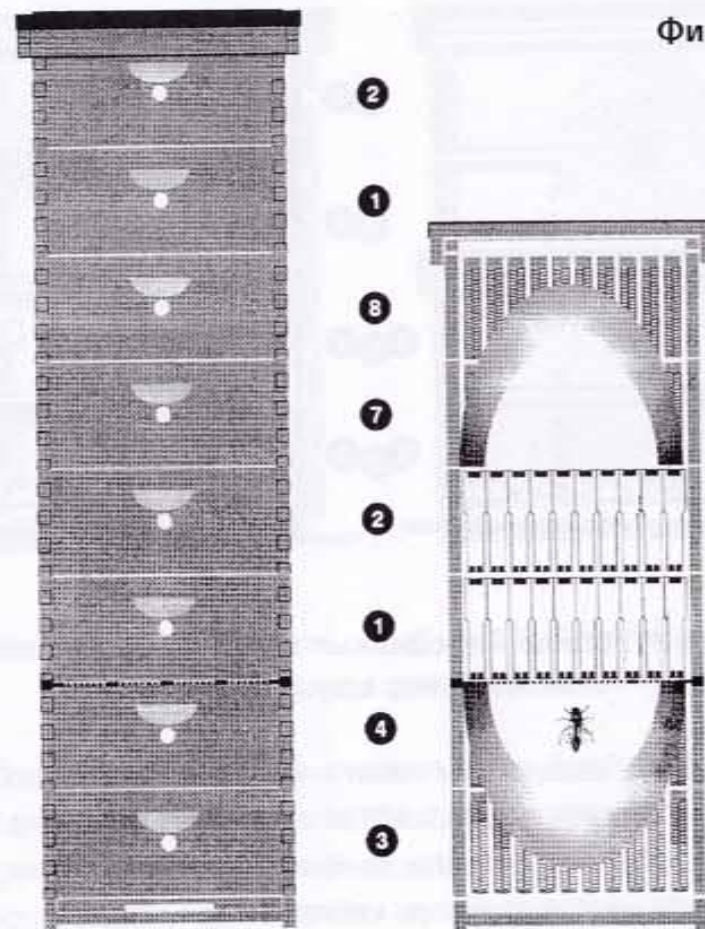
Докаато производителните семейства носят мед по време на цъфтежа на акацията /фиг. 19/, аз работя по отглеждането на млади майки. За тази цел използвам обособена част от пчелина или семейства-отглеждачи, на които съм отнел майките. Майкопроизводството извършвам в стандартния плодник на кошера, който разделям с преградни дъски. В долните две плодникови наставки остава майката с част от младото пило и

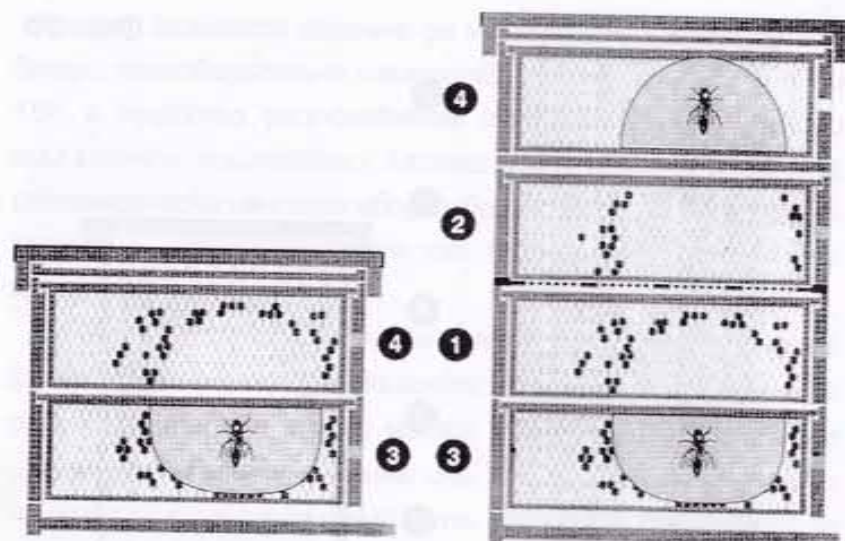
- 4 в летящите пчели. Над
- преградната дъска, в
- двете плодникови наставки
- със зряло пило и млади
- пчели, формирам шест
- оплодника от по три рамки.
- Големината на оплодниците
- улеснява проверката на
- майката.

Фиг. 19. Оплодници
над гнездото

Фиг. 20

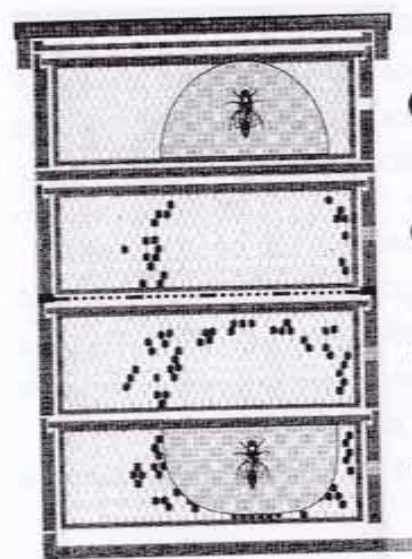

В края на ранната акациева паша, когато зацъфти късната акация, разполовявам второто производствено семейство, като му додам две наставки с изградени празни пити. След това го премествам на мястото на първото семейство, от което ще отнеме летящите пчели. Един ден по-късно го закарвам на късна акациева паша.

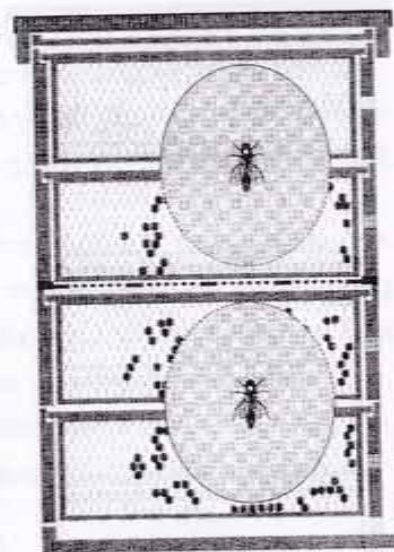

Фиг. 21. Вляво - плодникът след изваждане на стоковия мед; вдясно - роене

В края на акациевата паша плодникът на Фараровия кошер е от две наставки. Той е пълен с пило, мед и пчели. За да предотвратят роевото настроение и за да подготвят семейството за лятната паша, веднага след изваждането на акациевия мед разделям плодниковите наставки с пило /3 и 4/ с двете бивши плодникови наставки /1 и 2/, от които вече съм изцентрифугирал меда /фиг.21/. Между тях поставям ханеманова решетка. Установявам в коя двойка наставка е майката и я поставям върху гъното на кошера. В горната двойка наставка придавам млада проверена майка.

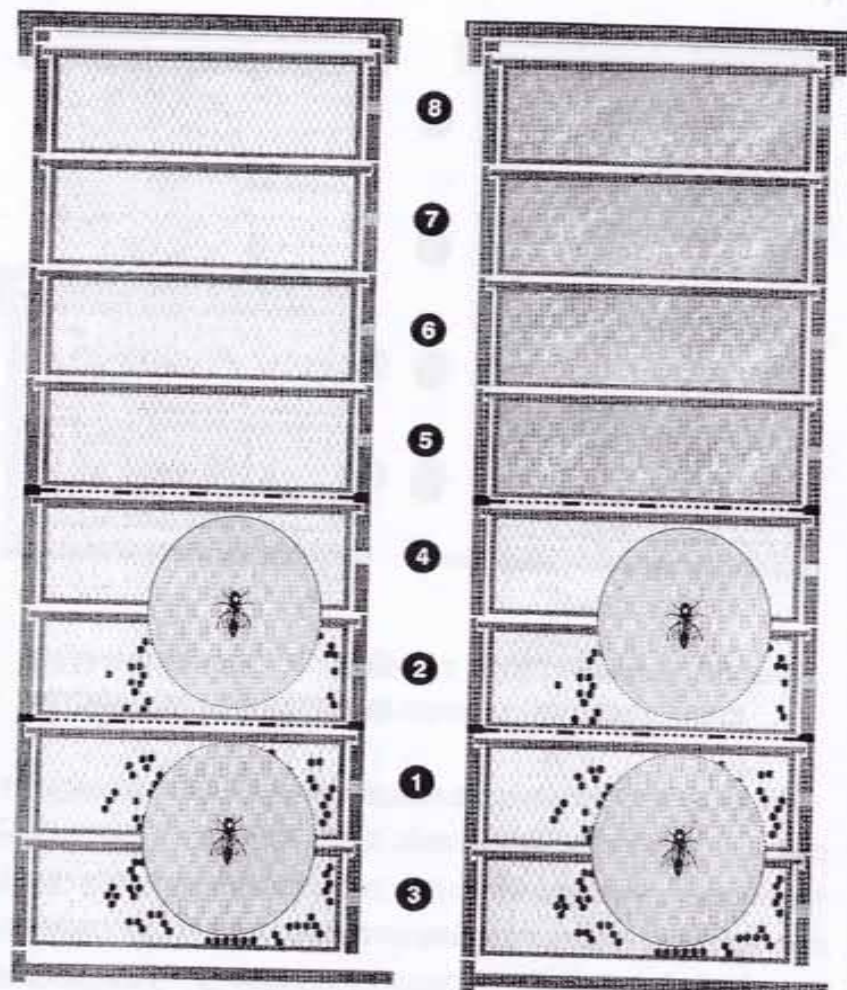

Фиг. 22. Семейството след роенето

Фиг. 26. Формиране на двумайчино семейство

Придаването навреме на млада майка в новоформирания рой над основното семейство е изключително полезно. С едно действие успявам да деблокирам пренаселения плодник; да възпрепятствам нагона за роене; да променя дела на плодниковите пъти; да формирам рой; да придам нова майка; да разширя пространството на основното семейство за пило и нектар; да повиша работната активност на пчелите; да създам условия за формиране на двумайчино семейство, а с всичко това съм постигнал успешно използване на лятната паша и добра подготовка на семейството за зимуване.

Успешна
слънчогледова
паша!

В края
на слънчогледовата
паша

Драги пчелари, коментарът на снимките
след слънчогледовата паша, предоставям на вас!

Този метод на пчеларстване е продължение на моята пчеларска практика, чрез която непрекъснато търся най-добрите решения, та при моите условия с най-малко вложен труд за едно пчелно семейство да получа максимален добив пчелни продукти.

Доволен съм от резултата, който получавам от прилагането на моя метод и технология, но и занапред ще продължа да ги проверявам и приспособявам към непрекъснато променящите се условия за пчеларстване.

С удоволствие ще върша това, тъй като и на младини, и на старини работата с пчелите ми носи радости!

СЪДЪРЖАНИЕ

ОТГЛЕЖДАНЕ НА ПЧЕЛИ С КОРПУСНИЯ КОШЕР НА ФАРАР

От автора	6
От издателя	8
Кошерът - съществен фактор за успешно пчеларстване	13
Конструкция и размери на елементите на кошера на Фарар	15
Предимствата на Фараровия кошер	21
Технология за успешно пчеларстване	26
Пашата в местата, където пчеларствам	29
Между края на старата и началото на новата пчеларска година няма граница	30
Зима е, зима е, и какво от това?	35
Първото пило през януари	37
Защита на пчелите от болести рано напролет	41
Как да развием продуктивни семейства за акациевата паша	44
Ранен рой и проверена пчелна майка	49

Разнообразна паша през лятото е основата за рентабилно пчеларство	51
За зимата трябва да осигурим на пчелите достатъчно мед и прашец	53
Направляващ метод на пчеларстване с кошера на Фарар	60